

wrzesień 2012 r. ISSN 1897-4546

Świętokrzyskie DOŻYNKI 2012

Świętokrzyski Informator Samorządowy „Nasz Region” - Wydanie specjalne 2-4/2012

gazeta bezpłatna

*Dożynki to święto całego rolniczego stanu,
są hołdem i podziękowaniem rolnikom za trud w całoroczną pracę,
ukoronowaniem starań o to, by plony były jak najobfitsze.
Oby dawało Wam i Waszym najbliższym jak najwięcej radości.*

*Mieszkańcom pięknej Ziemi Świętokrzyskiej życzymy,
aby nigdy na Waszych stołach nie zabrakło
tego najważniejszego symbolu rolniczego trudu - chleba,
symbolu sytości, dostatku i obfitości.*

Szanujemy go i szanujemy tych, dzięki którym go mamy.

Tadeusz Kowalczyk

Przewodniczący Sejmiku
Województwa Świętokrzyskiego

Adam Jarubas

Marszałek
Województwa Świętokrzyskiego

Świętujemy w Pińczowie

Wystawa wieńców, dożynkowe obrzędy oraz ludowo-folkowe widowisko regionalne „Świętokrzyski jarmark artystyczny” - to niektóre z atrakcji, które przygotowano z okazji XII Świętokrzyskich Dożynek Wojewódzkich. Tegoroczne święto plonów obchodzić będziemy 9 września w Pińczowie. Organizatorami Dożynek Wojewódzkich są: Marszałek Województwa Świętokrzyskiego, Starosta Pińczowski, Burmistrz Miasta i Gminy Pińczów oraz Prezes Świętokrzyskiej Izby Rolniczej.

Rolnicze świętowanie rozpocznie o godz. 11.00 przemarsz dele-

gacji dożynkowych w uroczystym korowodzie do Kościoła p.w. Św. Jana Apostoła i Ewangelisty w Pińczowie. O godz. 11.30 odbędzie się uroczysta dożynkowa Msza Święta w intencji świętokrzyskich rolników. Poświęcone zostaną chleby dożynkowe oraz powiatowe wieńce. Po nabożeństwie, korowód dożynkowy przejdzie ulicami miasta na stadion, gdzie odbędzie się część obrzędowa święta plonów. Tradycyjnie, Starostowie Dożynek, którymi będą Aneta Drabik z Kozubowa w powiecie pinczowskim i Stanisław Stanik z Jakimowic w powiecie koneckim wręczą Gospodarzowi Dożynek - Marszałkowi

Województwa - bochen chleba upieczonego z mąki pochodzącej z ostatnich zbiorów.

Odbędą się także prezentacje „ośpiewania” i „obtańczenia” wieńców dożynkowych, przygotowanych przez poszczególne powiaty.

Swój dorobek artystyczny w ludowo-folkowym widowisku regionalnym pt. „Świętokrzyski jarmark artystyczny” zaprezentują kapele i zespoły ludowe Ziemi Pińczowskiej i Świętokrzyskiej, m.in. Orkiestra Dęta z Pińczowa, „Rytm” ze Skalbierza, „Uśmiech” ze Świętokrzyskiego Klubu Dzieci Specjalnej Troski, Klub 4H Iskra z Ożarowa oraz zespoły z europejskich miast

partnerskich i laureaci „Buskich Spotkań z Folklorem”. Obejrzyć będzie również można specjalny pokaz w wykonaniu Kieleckiego Ochotniczego Szwadronu Kawalerii im. 13 Pułku Ułanów Wileńskich. Ogłoszone zostaną także wyniki konkursu „Piękna i bezpieczna zagroda, przyjazna dla środowiska” oraz na najpiękniejszy wieniec dożynkowy. Dożytkom towarzyszyć będzie wystawa produktów rolnych, maszyn i urządzeń do produkcji rolnej.

O godz. 19.00 wystąpi gwiazda wieczoru zespół TOP ONE, a od godz. 20.00 królować będzie zabawa dożynkowa „W poniedziałkach rytmach”.

Starostowie Dożynek Wojewódzkich

Starosta Dożynek Stanisław Stanik

Stanisław Stanik mieszka w Jakimowicach w powiecie koneckim. Od 1989 roku wraz z małżonką Marią prowadzi gospodarstwo rolne, które przejął po rodzicach. Wtedy liczyło ono 9 ha powierzchni. Systematycznie powiększali areał i obecnie posiadają około 20 ha gruntów własnych i około 10 ha dzierżaw, głównie są to gleby 5 i 6 klasy, które wymagają agrotechniki. Dużą część zajmuje uprawa kukurydzy. W pracy w gospodarstwie państwu Stanikom pomagają dzieci - córka Joanna, studentka chemii Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach i syn Krzysztof, który studiuje informatykę w Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie. Gospodarstwo specjalizuje się w produkcji mleka i hodowli bydła mlecznego. Ocenę użytkowości stada prowadzi Polska

Federacja Hodowców Bydła i Producentów Mleka. Gospodarstwo posiada krowę mleczną w wysokości 80 000 kg oraz spełnia normy cross-compliance. Dzięki środkom z SAPARD-u i późniejszych programów rozwoju obszarów wiejskich, zostało wyposażone w nowoczesne maszyny, m.in. wóz paszowy, który dozuje paszę w ściśle odważonych proporcjach czy dojarkę przewodową, dzięki której w czasie udoju mleko przepływa wprost do schładzalnika. Do mycia urządzeń dojarskich, ciepła woda pochodzi z instalacji solarnej.

Pan Stanisław pełni funkcję przewodniczącego Rady Powiatowej Świętokrzyskiej Izby Rolniczej Powiatu Koneckiego. W wolnym czasie lubi słuchać muzyki i czytać książki historyczne. Jego marzeniem są podróże.

Starościna Dożynek Aneta Drabik

Wspólnie z mężem Andrzejem w Kozubowie w powiecie pińczowskim prowadzi 40-hektarowe gospodarstwo ukierunkowane na produkcję mleka. Kwota mleczna dla gospodarstwa w ujęciu rocznym wynosi 120 tys. kg mleka. Stado liczy 16 krów i 20 jałówek. Zboża, kukurydza i lucerna to główne uprawy w gospodarstwie państwa Drabików. Pozostałe to

tytoń, ziemniaki, ogórki i użytki zielone.

Jako jedni z pierwszych w gminie, państwo Drabikowie zaczęli ubiegać się o unijne dofinansowanie na zakup maszyn. W dużej części sprzęt, w jaki wyposażone jest gospodarstwo został zakupiony na przestrzeni ostatnich 9 lat z programów takich jak SAPARD czy „Modernizacja Gospodarstw Rolnych”.

Najnowszym nabytkiem jest dojarka przewodowa. Właściciele chcą nadal rozwijać gospodarstwo, wzbogacając park maszynowy w coraz nowocześniejsze urządzenia.

Państwo Drabikowie korzystają także z programów Agencji Restrukturyzacji i modernizacji Rolnictwa oraz Agencji Rynku Rolnego, m.in. z dopłat bezpośrednich oraz płatności

tytoniowych. Pani Aneta aktywnie uczestniczy w specjalistycznych szkoleniach organizowanych przez Powiatowy Zespół Doradztwa Rolniczego w Pińczowie i Świętokrzyską Izbę Rolniczą. Zdobyta tam wiedzę wykorzystuje w prowadzeniu własnego gospodarstwa.

Od 2 lat pełni funkcję sołtysa wsi Kozubów. Dzięki staraniom pani Anety w sołectwie działa koło gospodyń wiejskich zrzeszające 20 pań. W tym roku wspólnie z OSP zorganizowały zabawę wiejską, na dożynki gminne chcą wykonać wieniec dożynkowy. Pani Aneta jest osobą niezwykle aktywną, zasiada w Radzie Nadzorczej Banku Spółdzielczego w Pińczowie, jest członkiem zarządu Świętokrzyskiego Związku Hodowców Bydła, pełni także funkcję Przewodniczącej Komisji Rewizyjnej Okręgowego Związku Plantatorów Tytoniu w Kielcach. W pracy w gospodarstwie pomagają cztery córki: Alicja, Małgorzata – studentka medycyny, Anna – tegoroczna maturzystka, Aleksandra – uczennica VI LO im. Juliusza Słowackiego w Kielcach oraz mama i siostra. Zdaniem pani Anety najważniejszą inwestycją jest wykształcenie dzieci. Relaksuje się jeżdżąc na rowerze.

Urodzajna ziemia, czyste powietrze, pracowici ludzie

Tegoroczne obchody Wojewódzkiego Święta Plonów odbędą się w Pińczowie. Położona w sercu Poniądzia Ziemia Pińczowska to wspaniała historia, nieskażona przyroda, liczne zabytki i atrakcje turystyczne. Powiat pińczowski zajmuje powierzchnię 611, 03 km kw. Ponad 2/3 stanowią użytki rolne. Na terenie powiatu znajduje się 5 gmin: Pińczów, Działoszyce, Michałów, Kije i Złota. Mieszka tam ponad 42 tys. osób.

Ziemia Pińczowska charakteryzuje się różnorodnością warunków klimatycznych i glebowych, bogactwem fauny i flory. Posiada niepowtarzalne walory krajobrazowe, co spowodowało, że prawie cała jego powierzchnia jest objęta różnymi formami ochrony w ramach Zespołu Parków Krajobrazowych Poniądzia.

Rolniczy powiat

Powiat pińczowski jest powiatem rolniczym. Obszar użytków rolnych wynosi 71% ogólnej powierzchni powiatu. Zajmuje piąte miejsce w województwie świętokrzyskim po powiatach: kaziemskim, sandomierskim, buskim i opatowskim. Najlepsze gleby występują na południu powiatu

W Kościele pw. św. Jana Apostoła i Ewangelisty w Pińczowie odbędzie się uroczysta msza dożynkowa

tu w gminie Złota i Działoszyce. W produkcji rolniczej dominuje uprawa zbóż i okopowych. Dobrze rozwinięta jest produkcja warzyw (cebula, pietruszka, marchew i burak). Uprawiany jest też

tytoń i zioła, głównie mięta i melisa. Na terenie powiatu przeważają gospodarstwa o powierzchni 2,1-5 hektarów. Znaczącą rolę odgrywa także produkcja zwierzęca, głównie trzody chlewnej, bydła

mięsnego i mlecznego. Funkcjonują 2 grupy producenckie: Nadnidziańskie Stowarzyszenie Producentów Rolnictwa Ekologicznego „EKONIDA” w Kliszowie, gmina Kije zajmujące się produkcją ekologicznych owoców, warzyw i zboża oraz Stowarzyszenie Producentów Warzyw w Pełczyskach w gminie Złota, które prowadzi uprawy pomidora, ogórka, cebuli, buraka i fasoli. Na terenie powiatu prężnie działa także Stowarzyszenie producentów warzyw w Sudole, gm. Działoszyce.

Ekologicznie w gospodarstwach

Urodzajne gleby, nie zanieczyszczone metalami ciężkimi, sprzyjają uprawom ekologicznym. W powiecie pińczowskim jest prawie 200 gospodarstw ekologicznych. Dużą w tym zasługą pracowników Ośrodka Doradztwa Rolniczego w Pińczowie, którzy służą pomocą rolnikom chcącym przekwalifikować swoje gospodarstwo z produkcji tradycyjnej na ekologiczną oraz w uzyskaniu dotacji ekologicznych.

Ekologiczną żywność można skosztować zatrzymując się w gościnnych gospodarstwach agroturystycznych. W powiecie piń-

Ziemia Pińczowska to m.in. urodzajne gleby

czowskim jest ich 17. Gospodarze zapewniają wiele atrakcji, jak choćby spływy kajakowe po Nidzie, wędkowanie, grzybobranie, wspólne grillowanie, przejażdżki konne, rowerowe i bryczką. Posiłki przyrządzane są z produktów ekologicznych z własnego gospodarstwa. Skosztować można potraw z prosa, warzyw, kapusty, z dodatkiem ziół uprawianych w powiecie czy pińczowskiego oleju z Inicy. W menu gospodarstw agroturystycznych dominuje herbatka z mięty pińczowskiej oraz coraz częściej także potrawy z pasternaka pińczowskiego. Wśród najbardziej prężnych gospodarstw agroturystycznych z terenu powiatu pińczowskiego warto wymienić gospodarstwo państwa Renaty i Mirosława Wojciechowskich, którzy przyjmują gości już od 15 lat, korzystają także ze środków unijnych na modernizację gospodarstwa rolnego. Stanisław i Wiesława Klepka z Nieprowic oferują produkty do aromaterapii i refleksoterapii. Na malowniczym terenie Nadnidziańskiego Parku Krajobrazowego znajduje się gospodarstwo pani Marzeny Napory ze Skowronna Górnego, które zostało wyróżnione w tegorocznym konkursie „Piękne i bezpieczne gospodarstwo agroturystyczne”. Laureatami poprzednich edycji konkursu były natomiast gospodarstwa Renaty i Mirosława Wojciechowskich z Młodzaw Dużych, Małgorzaty Nowak z Probołowic i Stanisława Klepki z Nieborowic. W ostatnich latach z unijnej pomocy na rozwój agroturystyki skorzystało 11 gospodarstw z powiatu pińczowskiego. Zainteresowanie tą formą pomocy ciągle rośnie.

Gospodarstwo agroturystyczne „W Dolinie Nidy” Marzeny i Tomasza Naporów

Warto tu przejechać!

Liczne atrakcje turystyczne sprawiają, że Pińczów i jego okolice należą do najbardziej atrakcyjnych turystycznie miejsc w regionie świętokrzyskim. Przydrożne figury i świątki, kościoły w Zagości, Młodzawach, Kijach, Pińczowie, Sancygiowie, ariańskie zbory i synagogi, dwory szlacheckie czy miejsca ważnych w historii bitew, przeplatają się ze współczesnością.

Ziemia Pińczowska stanowi także doskonałe miejsce do upra-

wiania turystyki aktywnej. Piękno Poniidza można podziwiać z mostolotni lub okien samolotu, można popływać łódką na zalewie, wziąć udział w spływie na Nidzie czy pojeździć konno w stadninie w Michałowie. Niepowtarzalną atrakcją będzie z pewnością także przejazd Świętokrzyską Kolejką Dojazdową „Ciuchcia Express Poniidzie”. Warto również zajrzeć do „Ogrodu na Rozstajach” w Młodzawach Małych. To jedyny w województwie świętokrzyskim prywatny ogród botaniczny. Na powierzchni ponad 1 hektara rośnie ponad dwa tysiące gatunków różnych roślin – drzew, krzewów, roślin egzotycznych i chronionych.

Znajdziemy tu także ptaszarnię, oczka wodne, sztuczny wodospad oraz punkt widokowy. Rocznie „Ogród na Rozstajach” odwiedza ponad 20 tys. osób. Historia obdarowała Pińczów barwną przeszłością, po której pozostały warte obejrzenia cenne zabytki, jak choćby sanktuarium Matki Boskiej Mirowskiej, gotycki popauliński zespół klasztorny, klasycystyczny pałac Wielopolskich w Chrobrzu, najcenniejsza i najciekawsza na Poniidziu synagoga, sięgająca początków XVI w., a także górująca nad Pińczowem i okolicą renesansowa kaplica świętej Anny – symbol Pińczowa. Ze Wzgórza Świętej Anny można podziwiać wspaniałe widoki na Dolinę Nidy.

Niekwestionowanymi „ambasadorami” powiatu pińczowskiego na świecie są konie ze stadniny w Michałowie. Od 60 lat hodowane są tam konie czystej krwi arabskiej, które biją cenowe rekordy podczas najważniejszych polskich i zagranicznych aukcji.

Zachęcamy do odwiedzenia pięknej Ziemi Pińczowskiej!

Zachętą niech będą słowa urodzonego w Niegosławicach Adolfa Dygasińskiego, który tak pisał o rodzinnych stronach:

„Nigdzie tak pięknie nie śpiewają słowiki ani skowronki, nigdzie bzy nie mają woni tak miłej, nigdzie róża rankiem nie przyozdabia świata”.

Małgorzata Niewczas-Sochacka

Konie ze Stadniny w Michałowie

Środki z Unii Europejskiej na rozwój obszarów wiejskich województwa świętokrzyskiego

„Konkurencyjne rolnictwo i atrakcyjne do zamieszkania obszary wiejskie” - tak został zatytułowany rozdział poświęcony obszarom wiejskim, w przygotowywanej aktualnie „Strategii rozwoju województwa świętokrzyskiego do roku 2020”. Tytuł ten nie jest przypadkowy, pokazuje bowiem wizję rozwoju obszarów wiejskich, postrzeganych i definiowanych szerzej, niż tylko przez pryzmat potencjału produkcyjnego sektora rolnego.

Taka szeroka definicja Obszarów Wiejskich, obejmująca miejscowości (w tym miasta) o liczbie mieszkańców nawet do 20 tys., obowiązuje już od wielu lat w programach finansowanych z funduszy rolnych Unii Europejskiej. Aktualnie wdrażany jest na tych obszarach Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007-2013, który na terenie województwa świętokrzyskiego prowadzi Świę-

tokrzyskie Biuro Rozwoju Regionalnego oraz oddział regionalny Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa. Agencja wdraża w większości działania skierowane na rozwój i racjonalizację sektora rolnego, z uwzględnieniem działań rolno-środowiskowych.

Realizowane przez Agencję działania wpisują się zatem w pierwszą część przywołanego na wstępie hasła ze strategii Rozwoju województwa, czyli w „konkurencyjne rolnictwo”. Działania wpisujące się w jego drugą część, czyli „atrakcyjne do zamieszkania obszary wiejskie” są wdrażane przez samorząd województwa, w imieniu którego realizuje je Świętokrzyskie Biuro Rozwoju Regionalnego (ŚBRR).

Działania wdrażane przez ŚBRR są skierowane głównie na podnoszenie jakości życia mieszkańców obszarów wiejskich poprzez dostęp do infrastruktury technicznej oraz społecznej, a także tworzenie warunków do aktywizacji społeczności

Wykorzystanie odnawialnych źródeł energii poprzez instalacje kolektorów słonecznych na budynkach szkół podstawowych w Łagowie i Piotrowie zmniejszyło zużycie energii pozyskanej ze źródeł konwencjonalnych. Wpłynęło to na ograniczenie ilości zanieczyszczeń przedostających się do powietrza, a tym samym poprawę stanu środowiska naturalnego

„Odnowa i rozwój wsi”: w nieużytkowanej części budynku Zespołu Szkolno-Przedszkolnego w Stopnicy przeprowadzone zostały remont i modernizacja pomieszczeń dla potrzeb świetlicy wiejskiej. Polegały one na wykonaniu podłogowego ogrzewania, podłóg z płytek ceramicznych, odnowieniu i pomalowaniu pomieszczeń. Utworzona została sala komputerowa, zakupiono meble oraz komputery dla 10 stanowisk. Sala rekreacyjna wyposażona została w bilard, stoły do tenisa oraz piłkarzyki

lokalnych i włączania jej w proces budowania społeczeństwa obywatelskiego. Ten ostatni cel jest realizowany zwłaszcza przez działania osi LEADER, które są wdrażane na obszarze całego województwa świętokrzyskiego, co nie jest regułą w skali całego kraju.

Na realizację wszystkich działań wdrażanych przez ŚBRR Województwo Świętokrzyskie otrzymało środki w wysokości ponad 514 mln zł., z czego na działania LEADER przypada kwota ponad 137 mln zł.

Pieniądze na działania związane z budowaniem infrastruktury technicznej i społecznej (między innymi kanalizację, wodociągi i oczyszczalnie śmieci) zostały już praktycznie rozdysponowane. Ich beneficjentami są głównie gminy i ich jednostki organizacyjne, które realizują zadania z w/w zakresu.

Do dyspozycji mieszkańców pozostają ciągle środki z OSI LEADER, którymi dysponują Lokalne Grupy Działania (LGD).

W województwie świętokrzyskim funkcjonuje 18 LGD, których celem jest realizacja opracowa-

nych wspólnie z mieszkańcami Lokalnych Strategii Rozwoju. Pracownicy LGD mają obowiązek informować lokalną społeczność o możliwości pozyskiwania środków z programu na realizację projektów wpisujących się w lokalną strategię rozwoju, oraz aktywizować i szkolić mieszkańców z zakresu korzystania z innych programów unijnych.

Cztery świętokrzyskie lokalne grupy działania mają charakter międzywojewódzki, co oznacza, że poza gminami województwa świętokrzyskiego obejmują także gminy z województw ościennych, tj. śląskiego, małopolskiego, mazowieckiego i łódzkiego. Dzięki temu, „stan posiadania” naszych LGD został poszerzony o 15 gmin z innych województw, co wiąże się ze znaczącym zwiększeniem środków na ich działalność. Limit przypadający na grupę uzależniony jest bowiem od liczby mieszkańców zameldowanych na terenie objętym jej działalnością.

Dotychczas, w ramach całej osi LEADER w województwie świętokrzyskim zawartych zostało łącz-

nie 1006 umów z beneficjentami, na kwotę dofinansowania ponad 75 mln zł. Najwięcej zawartych umów dotyczy tzw. „małych projektów”, w których beneficjentami są przedstawiciele wszystkich trzech sektorów, tj. gospodarczego, społecznego i publicznego, w tym między innymi: osoby fizyczne, przedsiębiorcy, organizacje pozarządowe, oraz gminy i gminne jednostki organizacyjne. W ramach tej kategorii realizowane są bardzo różnorodne projekty, zarówno inwestycyjne, jak i tzw. „miękkie”. Charakterystyczna dla tych projektów jest niewielka kwota dofinansowania, która nie może przekroczyć 25 tys. zł. na jedno zadanie.

Poza „małymi projektami” LGD dysponują także środkami na większe projekty. Gminy lub gminne instytucje kultury mogą ubiegać się np. o pomoc w wysokości do 500 tys. zł. na realizację inwestycji z zakresu „odnowy wsi”, które obejmują między innymi budowę świetlic wiejskich, infrastrukturę sportową i turystyczną, zagospodarowanie przestrzeni publicznej dla potrzeb wypoczynku i rekreacji, odnawianie zabytków itp. Ponadto przedsiębiorcy z obszarów wiejskich, a także rolnicy i domownicy, mogą poprzez LEADERA pozyskać środki w wysokości nawet do 300 tys. zł. na tworzenie pozarolniczych miejsc pracy, w tym na samozatrudnienie poza rolnictwem. Po informacji dotyczące możliwości ubiegania się o taką pomoc należy zgłaszać się do właściwej, ze względu na miejsce zamieszkania lub miejsce realizacji projektu, Lokalnej Grupy Działania.

Poniżej zamieszczamy mapę wszystkich LGD w województwie świętokrzyskim, oraz dane kontaktowe do każdej z nich.

Informacji o programie udziału także Świętokrzyskie Biuro Rozwoju Regionalnego – Biuro PROW, ul. Targowa 18, Kielce; tel.: 41 330-10-77, 41 343-82-91, e-mail: prow_sekr@sbrp.pl.

Dane kontaktowe lokalnych grup działania z terenu woj. świętokrzyskiego

Buska Lokalna Grupa Działania „Słoneczny Lider”
Zbludowice, ul. Świętokrzyska 9
28-100 Busko – Zdrój
e-mail: biuro@slonecznylider.pl
tel. 41 378 71 77,
fax: 41 378 71 77
www.slonecznylider.pl

Lokalna Grupa Działania „Białe Ługi”
Plac Staszica 6
26-021 Daleszyce
e-mail: biuro@bialelugi.pl
tel. 41 307 26 44,
fax: 41 307 26 44
www.bialelugi.pl

Lokalna Grupa Działania „Dorzecze Bobrzy”
Kostomłoty II, ul. Kościelna 133
26-085 Miedziana Góra
e-mail: dorzeczebobrzy1@wp.pl
tel. 41 303 22 44
www.dorzeczebobrzy.eu

Lokalna Grupa Działania - „Dorzecze Wisły”
ul. Ruszczańska 27
28-230 Połaniec
e-mail: biuro@dorzeczewisly.pl
tel. 15 865 02 16,
fax: 15 865 02 16
www.dorzeczewisly.pl

Lokalna Grupa Działania „Nad Czarną i Pilicą”
ul. Konecka 12
26-070 Łopuszno
e-mail: biuro@nadcarnaipilica.pl
tel. 41 3808133,
fax: 41 391 50 68
www.nadcarnaipilica.pl

Lokalna Grupa Działania „Perły Czarnej Nidy”
ul. Kielecka 38
26-026 Morawica
e-mail: biuro@perlycn.pl
tel. 41 311 46 91 wew. 239,
fax: 41 311 46 90
www.perlycn.pl

Lokalna Grupa Działania „Perły Poniidzia”
ul. Ppor. Sokoła 19
28-530 Skalbierz
e-mail: lgd.perlyponidzia@op.pl
tel. 41 352 90 77,
fax: 41 352 90 77
www.perlyponidzia.pl

Lokalna Grupa Działania „Region Włoszczowski”
ul. Wiśniowa 23
29-100 Włoszczowa
e-mail: lgd_wloszczowa@wp.pl
tel. 41 394 14 05,
fax: 41 394 14 05
www.lgd-region-wloszczowa.pl

Lokalna Grupa Działania Poniidzie
ul. Złota 7
28-400 Pińczów
e-mail: biuro@lgdponidzie.pl
tel. 41 357 73 47
www.lgdponidzie.pl

Sandomierskie Stowarzyszenie Rozwoju Regionalnego Lokalna Grupa Działania
ul. Krakowska 26
27-600 Sandomierz
e-mail: biuro@lgd-sandomierz.eu
tel. 15 832 09 44,
fax: 15 832 09 44
www.lgd-sandomierz.eu

Stowarzyszenie „G5” Lokalna Grupa Działania
ul. Słupska 31
28-133 Pacanów
e-mail: info@stowarzyszenieg5.pl
tel. 41 376 54 82,
fax: 41 376 54 82 wew. 23
www.stowarzyszenieg5.pl

W ramach realizacji tzw. „małego projektu” zakupiono w 2010 roku tradycyjne stroje i wyposażenie dla Szydłowskiego Bractwa Rycerskiego. Przyczyniło się to do zachowania dziedzictwa historycznego oraz wzmocnienia istniejącej marki produktu turystycznego Szydłowa

Stowarzyszenie „Lokalna Grupa Działania - U ŹRÓDEŁ”
Modliszewice, ul. Piotrkowska 30
26-200 Końskie
e-mail: uzrodel@uzrodel.pl
tel. 41 375 95 33,
fax: 41 375 95 33
www.uzrodel.pl

Stowarzyszenie „Lokalna Grupa Działania - Wokół Łysej Góry”
ul. Partyzantów 3
26-004 Bieliny
e-mail: alubek@wokollysejgory.pl
tel. 41 26 081 53,
fax: 41 302 61 07
www.wokollysejgory.pl

Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Krzemienny Krąg”
Bałtów 55
27-423 Bałtów
e-mail: biuro@krzemiennykrag.info
tel. 41 264 10 22
www.krzemiennykrag.info

Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Razem na Rzecz Rozwoju”
Mirzec Stary 9
27-220 Mirzec

e-mail: biuro@lgdrazem.eu
tel. 41 276 71 87,
fax: 41 276 71 87
www.lgdrazem.eu

Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Ziemia Jędrzejowska - GRYP”
ul. Armii Krajowej 9
28-300 Jędrzejów
e-mail: lgdjedrzejow@onet.eu
tel. 413 864 114, fax: 413 864 114
www.lgd-jedrzejow.republika.pl

Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania Powiatu Opatowskiego
16-go Stycznia 1
27-500 Opatów
e-mail: lgdopatow@o2.pl
tel. 15 868 20 87,
fax: 15 868 20 87
www.lgdopatow.pl

Stowarzyszenie Rozwoju Wsi Świętokrzyskiej
ul. Rakowska 5
26-025 Łągów
e-mail: biuro@swietokrzyskie.pl
tel. 41 343 34 99,
fax: 41 343 34 99
www.swietokrzyskielgd.pl

Duży może więcej

W gospodarce rynkowej jednym z czynników decydujących o sukcesie ekonomicznym producentów jest nie sama produkcja, lecz sprzedaż wytworzonych produktów, z godziwym zyskiem. Teoretycznie problem ten można rozwiązać w sposób bardzo prosty, to znaczy produkować to, na co jest nabywca i w tej ilości, jaką można sprzedać. W praktyce rozwiązanie tego problemu okazuje się znacznie trudniejsze, a często dla pojedynczego rolnika wręcz niemożliwe. Problem ten dotyczy w szczególności rolników w województwie świętokrzyskim, gdzie rozdrobnienie gospodarstw jest bardzo duże.

Rolnicy wytwarzający produkty rolne na małą skalę będą mieli coraz większe trudności ze sprostaniem wzrastającej konkurencji i wymagań konsumentów. Producenci, którzy chcą zachować znaczącą pozycję na rynku muszą dostosować swoje produkty do wymagań odbiorców. Konsumenty wymagają od wytwarzanych produktów rolnych coraz wyższych walorów zdrowotnych, smakowych i estetycznych. Uczestnictwo we wspólnym rynku wymaga od producentów dostosowania się do reguł rządzących tym rynkiem. Aby sprostać wymienionym wymaganiom, producenci muszą zadbać o należytą ilość wytwarzanych produktów, asortyment, jakość, odpowiednie opakowanie, terminowość dostaw i dotrzymanie warunków umowy. Rozwiązaniem ułatwiającym producentom dostosowanie swojej produkcji do wzrastającej konkurencji i wymagań rynku może być podjęcie współpracy między sobą oraz organizowanie się w grupy producentów rolnych.

W regionie świętokrzyskim dominują małe i średnie gospodarstwa, które w niewielkim stopniu posiadają stałych odbiorców na wyprodukowane towary. Rentowność i efektywność ekonomiczno-organizacyjna tych gospodarstw jest niska i bez podjęcia zmian na poziomie gospodarstwa oraz w ich otoczeniu niewielkie są szanse poprawy wyników gospodarowania.

Doświadczenia z przeszłości powodują, że rolnicy mają wątpliwości i obawy do prowadzenia wspólnej działalności. Jednak obserwacja działających już grup producentów pokazuje, iż obawy te można przełamać. Na rozwiązanie problemów nie ma jednej, prostej recepty. Organizacja i funkcjonowanie grupy to wielowątkowy proces, które-

Imponujący obiekt Grupy Sadowniczej „Owoc Sandomierski”

go sukces jest wypadkową wielu działań i indywidualnych decyzji przy sprzyjających zewnętrznych czynnikach.

Władze województwa doskonale zdają sobie sprawę, że dalszy

postęp w tworzeniu i funkcjonowaniu grup producentów zależy w dużej mierze od przełamywania stereotypów powszechnie występujących wśród rolników w kwestii wspólnego zarządzania

majątkiem i jego gospodarowaniem. Dlatego pomimo wzrostu świadomości rolników, co do korzyści wynikających ze wspólnego działania obserwuje się pilną potrzebę prowadzenia szerokiej

Dzięki organizowaniu się w grupy, producenci zyskują dostęp do nowoczesnej bazy skupowej i przechowalniczej wyposażonej w wysokiej jakości urządzenia i środki transportu

akcji promującej tworzenie grup producentów. Dla zainteresowanych grup organizowane są wyjazdy m.in.: Targi Fruit Logistica w Berlinie, Targi Agro w Kijowie, Agrokomples na Słowacji. Dzięki uczestnictwu w takich imprezach grupy nawiązują nowe kontakty handlowe, zakupują nowoczesne maszyny i mają możliwość wymiany doświadczeń między sobą. Co roku Departament Rozwoju Obszarów Wiejskich i Środowiska Urzędu Marszałkowskiego organizuje dla wszystkich grup producentów konferencję, na której podsumowuje się działalność w danym roku, omawia się różnego rodzaju problemy. Tego typu spotkania są grupom bardzo potrzebne.

Osiągnięcie sukcesów na rynku wymaga dostosowania metod pracy, organizacji i zarządzania do wymagań gospodarki rynkowej. Aby jednak działania w tym zakresie mogły zostać uwieńczone sukcesem, oprócz rozwiązań i uregulowań prawnych, potrzebna jest aktywność i determinacja samych zainteresowanych rolników.

W praktyce natomiast obserwuje się często brak lojalności członków wobec grupy i wzajemnego zaufania, nie przestrzeganie dyscypliny oraz małe zaangażowanie członków w działalność grupy.

Na rozwiązanie wymienionych problemów nie ma jednej prostej recepty. Organizacja i funkcjonowanie grupy producenckiej to złożony proces, którego sukces jest

„Marchewkowe Święto” w Sielcu Kolonii organizowane jest corocznie przez miejscową Spółdzielnię Producentów Warzyw i Owoców. Na zdjęciu - Tadeusz Kowalczyk oraz Mirosław Fucia

wypadkową wielu działań i indywidualnych decyzji przy sprzyjających czynnikach zewnętrznych.

Powodzenie działań podejmowanych przez grupę zależy przede wszystkim jednak od członków organizacji, ich aktywności oraz umiejętności pracy w zespole.

Aktualnie do Rejestru Marszałka Województwa Świętokrzyskiego wpisanych jest 29 grup: 12 grup producentów rolnych, 17 grup producentów owoców i warzyw, z czego 5 grup zrealizowało już swoje plany dochodzenia do uznania i stały się uznanymi organiza-

cjami producentów. Najwięcej grup utworzono w 2011 roku.

Dzięki organizowaniu się grup producentów powstały nowoczesne bazy skupowe i przechowalnicze, wyposażone w wysokiej jakości środki transportu oraz odpowiednie pomieszczenia przechowalnicze.

Grupa Producentów Owoców i Warzyw REFAL Sp. z o.o. w Łukawie

Grupy producentów rolnych

- * Okręgowy Związek Plantatorów Tytoniu w Kielcach - 2003 r.;
- * Stowarzyszenie Producentów Trzody Chlewnej w Chlewicach (gm. Moskorzew) - 2006 r.
- * Ostrowieckie Stowarzyszenie Producentów Rolnictwa Ekologicznego „EKOTEL” w Ostrowcu Św. - 2008 r.
- * Nadnidziańskie Stowarzyszenie Producentów Rolnictwa Ekologicznego „EKONIDA” w Kliszowie (gm. Kije) - 2009 r.
- * Grupa Producentów Sobotów Sp. z o.o. - 2010 r.
- * Ubojnia Drobiu „EUROQR” Sp. z o.o. w Salacie gm. Smyków - 2010 r.
- * Grupa Producentów Mleka „Włoszczowa” Sp. z o.o. - 2010 r.
- * Grupa Producentów Kurczaków „Zab-Drób” Sp. z o.o. w Zaborowicach (gm. Mniów) - 2010 r.
- * GAWRON Sp. z o.o. we Włoszczowej - 2011 r.
- * Grupa Producentów Kurczaków „Obłęgorek” Sp. z o.o. w Strawczyni - 2011 r.
- * Grupa Producentów Drobiu Rzeźnego „Mich-Drób” Sp. z o.o. - 2012 r.
- * Grupa Producentów Drobiu „Sybe-Drób” Sp. z o.o. - 2012 r.

Grupy producentów owoców i warzyw

- * REFAL Sp. z o.o. w Łukawie (gm. Wilczyce) - 2009 r.
- * Grupa Sadownicza „Owoc Sandomierski” Sp. z o.o. w Bilczy (gm. Obrazów) - 2010 r.
- * Grupa Producentów AMPLUS Sp. z o.o. w Brzeźnicy (gm. Jędrzejów) - 2010 r.

- * Grupa producentów Warzyw „Szwagrol” Sp. z o.o. w Skalbierzu - 2010 r.
- * SANGROW Sp. z o.o. w Zajeziorku (gm. Samborzec) - 2011 r.
- * GÓR-SAN Sp. z o.o. w Obrazowie - 2011 r.
- * Sad Sandomierski Sp. z o.o. w Sandomierzu - 2011 r.
- * Broś & Broś Sp. z o.o. w Kamiennej (gm. Opatowiec) - 2011 r.
- * Grupa Producentów „Poltino-Koprzywnica” Sp. z o.o. w Koprzywnicy - 2011 r.
- * Grupa Producentów Owoców i Warzyw AG FOOD Sp. z o.o. w Świnarach Starych (gm. Łonów) - 2011 r.
- * SAN-RAY Sp. z o.o. w Zajeziorku (gm. Samborzec) - 2011 r.
- * Złoty Sad Sp. z o.o. w Samborcu - 2011 r.

Uznane organizacje producentów owoców i warzyw

- * Stowarzyszenie Producentów Warzyw w Pełczyskach (gm. Złota),
- * Spółdzielnia Producentów Warzyw i Owoców „Sielec” w Sielcu Kolonii (gm. Skalbierz),
- * Spółdzielnia Producentów Owoców i Warzyw „Nadwiślanka” w Ożarowie,
- * Grupa Producentów Owoców i Warzyw „OGRÓD” Sp. z o.o. w Wójczy (gm. Pacanów)
- * Handlowo-Usługowa Ogrodnicza Spółdzielnia „Koprzywnianka” w Koprzywnicy

Świętokrzyskie ogrodnictwo

W ostatnich latach ogrodnictwo jest tą gałęzią rolnictwa, która rozwija się dość prężnie. Wyniki Powszechnego Spisu Rolnego z 2010 roku pokazały znaczny wzrost powierzchni upraw ogrodniczych w województwie świętokrzyskim, a w tym przede wszystkim upraw sadowniczych. W województwie świętokrzyskim produkcja ogrodnicza jest skoncentrowana na terenie następujących powiatów: Sandomierz, Busko - Zdrój, Kazimierza Wielka, Opatów, Kielce, Pińczów, Staszów i Ostrowiec Świętokrzyski.

Powierzchnia sadów utrzymywanych w dobrej kulturze rolnej w województwie świętokrzyskim wynosi 28 883 ha, co daje nam III miejsce w tych uprawach w kraju i w porównaniu do 2002 roku jest większa o 5 886 ha. Powierzchnia plantacji krzewów jagodowych również sukcesywnie się zwiększa – w porównaniu z 2002 rokiem wzrosła aż o 32%. Dominującym gatunkiem w sadach są jabłonie - zajmują ponad 58% ich powierzchni, ale to w uprawie drzew pestkowych wyspecjalizowali się ogrodnicy szczególnie – w uprawie śliwi, moreli i brzoskwiń świętokrzyskie jest pod względem powierzchni na I miejscu w Polsce, w uprawie wiśni na II, a czereśni na III. Spośród gatunków owoców jagodowych truskawka świętokrzyska zajmuje znaczące, bo III miejsce w uprawach krajowych. Warzywnictwo od kilku lat ma powierzchnię ustabilizowaną na poziomie około 11,5 tys. ha. Najwięcej uprawiamy ogórków (III miejsce w Polsce), cebuli, marchwi i kapusty.

Rozwój sektora ogrodniczego w województwie świętokrzyskim charakteryzuje nie tylko zwiększająca się powierzchnia, ale także

Kwitnące brzoskwinie to jeden z najbardziej urokliwych obrazków

ciągła poprawa jakości produkowanych owoców i warzyw. Wśród ogrodników wzrasta świadomość, że ich gospodarstwa są obecnie uczestnikami szeroko pojętego rynku globalnego, którego cechą charakterystyczną jest ogromna różnorodność produktu. Ciągłe doskonalenie produktu ogrodniczego pod kątem jakości ma na celu ułatwienie sprzedaży owoców i warzyw po opłacalnych cenach. Dla utrzymania wysokiego poziomu jakościowego niezbędne jest ciągłe doskonalenie wiedzy technologicznej oraz wiedzy z zakresu zachowania przy produkcji bezpieczeństwa dla otaczającego nas środowiska i dla zdrowia człowieka. Producenci świętokrzyscy chętnie korzystają z wszelkiego rodzaju form szkoleniowych z udziałem naukowców z polskich i zagra-

nicznych instytucji i uczelni. Do stałego kalendarza szkoleń, licznie odwiedzanych przez ogrodników weszły m.in. konferencje i seminaria podczas sandomierskich Spotkań Sadowniczych Europejskiego Święta Jabłka w Obrazowie, Letnich Pokazów Czereśniowych w Górach Wysokich k. Sandomierza, Ogólnokrajowego Spotkania Producentów Brzoskwiń i Moreli w Sandomierzu, liczne seminaria o zasięgu wojewódzkim i powiatowym z zakresu sadownictwa, warzywnictwa i kwaciarstwa oraz pokazy np. mechanicznego cięcia drzew i zbioru owoców, tłoczenia soków na zimno, odmian warzyw, pracy linii sortujących owoce i warzywa. Producenci korzystają także coraz chętniej z bieżącego doradztwa związanego m.in. z prawidłową ochroną i nawo-

żeniem gatunków ogrodniczych. Powiadomienia o spotkaniach oraz o zagrożeniach fitopatologicznych i entomologicznych upraw otrzymują za pomocą SMS, pocztą elektroniczną lub w formie informacji umieszczanych na stronach internetowych. Zagrożenia monitorowane dotyczą przede wszystkim parcha jabłoniowego (mikroskopowe badania stopnia dojrzałości otoczni parcha, stacje Metos – stały i precyzyjny monitoring aktualnych warunków pogodowych w połączeniu z odpowiednimi matematycznymi modelami chorobowymi sygnalizuje prawdopodobieństwo wystąpienia zagrożeń) oraz szkodników w sadach (na podstawie odłowów z pułapek feromonowych i lepowych). Szybki przekaz tego rodzaju informacji jest bardzo pomocny

Jabłonie w okresie kwitnienia

Brzoskwinie ze Świętokrzyskiego cieszą się w kraju wielką renomą

Sady jabłoniowe w Sandomierzu

w podejmowaniu decyzji w gospodarstwie.

Ciągle obserwujemy dość dynamiczne w porównaniu z latami ubiegłymi organizowanie

się ogrodników w grupy dla ułatwienia organizacji sprzedaży. Obecnie na terenie województwa świętokrzyskiego działa 12 grup owocowych i warzywniczych

wstępnie uznanych. Korzystne dla producentów w przyszłości będzie łączenie się mniejszych grup w większe organizacje, które będą miały większą siłę w negocjacjach z odbiorcami. Dobrym przykładem świadczącym o zrozumieniu takiej konieczności jest Sandomierski Jabłkowy Korpus Eksporterów utworzony we wrześniu 2011 roku dla promowania eksportu jabłek, a tym samym dla wywierania wpływu na tempo rozwoju w. w. eksportu. Może to stać się początkiem stworzenia zintegrowanego systemu promocji produktu ogrodniczego w województwie i kraju.

Ogrodnictwo świętokrzyskie wspiera także promocję turystyczno - rekreacyjną województwa, czego przykładami mogą być utworzone szlaki turystyczne o korzeniach ogrodniczych takie

jak Sandomierski Szlak Jabłkowy czy Sandomierski Szlak Winiarski oraz wizyty w sadach grup z innych państw. Gościliśmy już grupy naukowców, doradców i producentów z Mołdawii, Ukrainy, Tyrolu, Gruzji, Holandii i Wielkiej Brytanii. W 2009 roku Towarzystwo Rozwoju Sądów Karlowych (kilkuset członków – sadowników z całej Polski) gościło w gospodarstwach sandomierskich. Zarówno prof. dr hab. Eberhard Makosz, jak i prof. dr hab. Augustyn Mika ocenili, że sandomierskie sady „powalają na kolana (...), są piękniejsze od rajszych ogrodów, nowocześniejsze niż w Tyrolu lub Szwajcarii, owocujące obficie niż w Nowej Zelandii.” („Sad Nowoczesny” nr 20/2009).

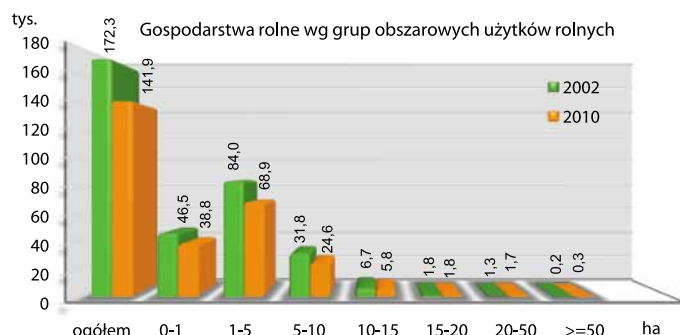
Elżbieta Krempa
Zespół ds. Ogrodnictwa,
ŚODR/O/Sandomierz

Świętokrzyskie rolnictwo w statystykach

Według danych Powszechnego Spisu Rolnego 2010 liczba gospodarstw rolnych w województwie świętokrzyskim wyniosła 141,9 tys. i w porównaniu z ostatnim spisem z 2002 r. zmniejszyła się o 30,4 tys. (o 17,6%). Ubyło zwłaszcza gospodarstw o powierzchni użytków rolnych 5-10 ha (o 22,4%) oraz 1-5 ha (o 18%). Spadek liczby gospodarstw rolnych odnotowano również w gospodarstwach najmniejszych do 1 ha użytków rolnych (o 16,6%). Znacząco wzrosła liczba gospodarstw największych o powierzchni użytków rolnych 50 ha i więcej (o 49,2%) oraz w grupie 20-50 ha (o blisko 30%). Zachodzące zmiany nie wpłynęły

jednak znacząco na strukturę gospodarstw według grup obszarowych. Odsetek dużych gospodarstw (powyżej 20 ha użytków rolnych) nadal wynosi niewiele ponad 1%, podczas gdy gospodarstwa małe (do 5 ha) stanowią ponad 3/4 ogółu.

Wyniki PSR 2010 wykazały znaczne zmiany zachodzące w strukturze użytkowania gruntów. Spadkowi o ponad 9% uległa ogólna powierzchnia gruntów gospodarstw rolnych z 718,6 tys. ha w 2002 r. do 651,6 tys. ha. Sama tylko powierzchnia użytków rolnych zmniejszyła się z 629,3 tys. ha do 546,9 tys. ha (o 13,1%), z czego powierzchnia zasiewów o 12,7% oraz trwałych użytków

zielenych o 11,2%. Pomimo ubytku powierzchni gruntów zauważalna jest tendencja zwiększania się średniej powierzchni gospodarstw rolnych. W 2010 r. średnia wielkość gospodarstwa rolnego wyniosła 3,85 ha użytków rolnych, co oznacza jej zwiększenie o 5,5% w stosunku do 2002 r. Sytuacja taka może wpłynąć na poprawę rentowności i konkurencyjności gospodarstw. Nadal jednak, region świętokrzyski charakteryzuje obok województw: śląskiego, podkarpackiego i małopolskiego jedna z najniższych średnich wielkości użytków rolnych w gospodarstwie rolnym ogółem w kraju (6,82 ha). Znacznemu zwiększeniu (o 33,6%) uległ natomiast areal sadów. Więcej także jest lasów (o ponad 1/5) oraz pozostałych gruntów (o 11,5%). Wzrost powierzchni lasów wynika z możliwości zalesiania realizowanego w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013.

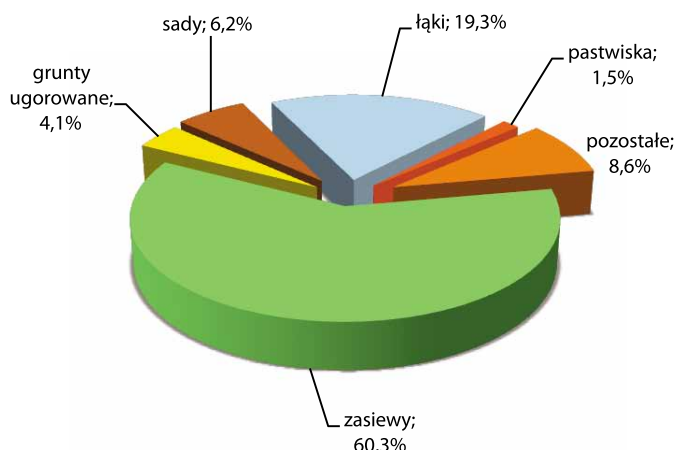
Jak wynika z danych spisu świętokrzyscy rolnicy hodują

mniej zwierząt gospodarskich. W odniesieniu do spisu w 2002 r. pogłowie trzody chlewnej zmalało o około 1/5, bydła o 10,8% (w tym krów o 32,4%), owiec o 6,1%, królików o 22,4%, a koni o ponad połowę.

W 2010 roku działalność rolniczą prowadziło 114,9 tys. gospodarstw tj. 81,0% spośród wszystkich spisanych gospodarstw rolnych. Liczba gospodarstw prowadzących działalność rolniczą zmniejszyła się o 13,5 tys. gospodarstw, tj. o 10,5% w porównaniu do danych uzyskanych w spisie 2002 r.

Świętokrzyska wieś w okresie międzyspisywym (2002-2010) podlegała dynamicznemu procesowi modernizacji, o czym świadczy poprawa wyposażenia w maszyny i urządzenia rolnicze. Zdecydowanie więcej niż w 2002 r. było: opryskiwaczy sadowniczych (o 32,5%), kombajnów zbożowych (o 27,3%) i ziemniaczanych (o 27,1 %) oraz ciągników rolniczych (o 15,0%).

Struktura użytków rolnych w 2010 r.

Góry Świętokrzyskie naszą przyszłością

Wykorzystanie potencjału regionu na rzecz jego aktywizacji i rozwoju to główny cel programu „Góry Świętokrzyskie naszą przyszłością”. Projekt jest realizowany przez Ośrodek Promowania i Wspierania Przedsiębiorczości Rolnej w partnerstwie z Urzędem Marszałkowskim Województwa Świętokrzyskiego. Przedsięwzięcie uzyskało dofinansowanie ze Szwajcarsko-Polskiego Programu Współpracy. Budżet programu wynosi prawie 20 milionów złotych.

Szwajcarsko-Polski Program Współpracy powstał na mocy umowy ramowej pomiędzy Szwajcarską Radą Federalną oraz Rządem Polski. Zgodnie z założeniami umowy ramowej, realizacja Szwajcarsko-Polskiego Programu Współpracy przyczyni się do zmniejszenia różnic społeczno-gospodarczych pomiędzy Polską a bardziej zaawansowanymi państwami rozszerzonej Unii Europejskiej oraz przyczyni się do zmniejszenia różnic społeczno-gospodarczych na obszarze Polski regiony dynamicznie rozwijającymi się państwami, a słabo rozwiniętymi obszarami peryferyjnymi, określonymi jako obszary tzw. koncentracji geograficznej (województwa: lubelskie, podkarpackie, świętokrzyskie, małopolskie).

Realizacja programu „Góry Świętokrzyskie naszą przyszłością” rozpoczęła się 3 października 2011 roku a zakończy się 30 września 2016 roku.

- Program uświadamia nam, jak ważnym potencjałem są Góry Świętokrzyskie. Swym zasięgiem obejmuje wybrane gminy w czterech powiatach naszego regionu: kieleckim, opatowskim, ostrowieckim i sandomierskim, a jego głównym celem jest poprawa jakości życia mieszkańców tych terenów. Liczymy także, że wzrośnie aktywność wśród społeczności lokalnej, powstaną nowe miejsca pracy, rozwinię się przedsiębiorczość, a także podwyższy poziom wiedzy i popularyzacja zalet regionu – mówi Adam Jarubas, marszałek województwa świętokrzyskiego podczas konferencji prasowej, prezentującej główne założenia projektu.

W ramach projektu zaplanowano m.in. identyfikację zasobów lokalnych, ważnych dla rozwoju aktywności gospodarczej i społecznej regionu, szkolenia i edukowanie przygotowujące (szczególnie młodzież) do podejmowania działalności gospodarczej, ale także pomoże istniejącym już na rynku przedsiębiorcom, a także wsparcie finansowe organizacji pozarządowych i nowopowstałych przedsiębiorstw, jak również sektora MMSP. Program przewiduje także promocję i urynkwienie wybranych produktów lokalnych i tradycyjnych („Świętokrzy-

ska Kuźnia Smaków”) i umożliwi rozwój partnerstwa lokalnego.

- Mamy nadzieję, że dzięki realizacji naszego programu, w Świętokrzyskiem powstaną nowe obiekty turystyczne, inkubatory przetwórstwa owoców i warzyw, nowe miejsca pracy, ale przede wszystkim widoczna będzie aktywność lokalnej społeczności – podkreśla Halina Siemaszko, prezes Ośrodka Promowania i Wspierania Przedsiębiorczości Rolnej w Sandomierzu.

Program jest prowadzony w województwie świętokrzyskim, w obrębie Gór Świętokrzyskich. Program ma charakter pod-regionalny obejmując wybrane gminy w powiatach: kieleckim, opatowskim, ostrowieckim i sandomierskim (z wyłączeniem miasta Kielce i Ostrowca Świętokrzyskiego) i skupia się na wykorzystaniu lokalnych zasobów: pracy, zasobów kulturowych i przyrodniczych oraz innych walorów regionu.

Program „Góry Świętokrzyskie naszą przyszłością” składa się z czterech Podprogramów [PP], niezależnych funkcjonalnie:

Identyfikacja zasobów lokalnych, którego celem jest upowszechnienie potencjału rozpoznanych zasobów lokalnych dla rozwoju aktywności gospodarczej i społecznej Gór Świętokrzyskich. Identyfikacja zasobów lokalnych, jest dokonywana na podstawie „Analizy rynku regionalnego pod kątem popytu na produkty lokalne” oraz badania terenowe prowadzone w regionie w zakresie zasobów materialnych, społecznych i przyrodniczych. Opracowane wyniki zebranych danych będą podstawą do przygotowania katalogu, tych zasobów lokalnych, które posiadają potencjał rynkowy do wykorzystania dla rozwoju aktywności gospodarczej, inicjatyw lokalnych oraz edukacji. Realizacja: 01.01.2012 – 30.09.2012

W ramach PP Edukacja wdrażane będą następujące projekty:

Firma marzeń - edukacja pozalekcyjna w zakresie przedsiębiorczości z wykorzystaniem zasobów lokalnych w szkołach ponadgimnazjalnych. Celem projektu jest kształtowanie postaw przedsiębiorczych wśród młodzieży z obszarów wiejskich. Podczas szkolenia młodzież szkolna zdobędzie wiedzę w zakresie uruchamiania i prowadzenia działalności gospodarczej. Projekt realizowany będzie przez OPP w Sandomierzu, który posiada własny, innowacyjny program szkolenia. Realizacja: 01.07.2014 – 31.03.2016

Świętokrzyska Akademia Biznesu - Projekt przewiduje utworzenie centrum kształcenia o dobrej renomie, które umożliwi przedsiębiorcom podnoszenie kwalifikacji i rozwój umiejętności przedsiębiorczych. Zrealizowany zostanie jeden cykl studiów

Cele programu zaprezentowali podczas konferencji prasowej marszałek Adam Jarubas i Halina Siemaszko, prezes Ośrodka Wspierania Przedsiębiorczości Rolnej w Sandomierzu

dla 15 przedsiębiorców. Realizacja: 01.01.2013 – 01.12.2014

Otwieramy własną firmę, którego celem jest przygotowanie zainteresowanych do uruchomienia własnej firmy. W każdym z czterech powiatów odbędą się 3 szkolenia dla osób zainteresowanych uruchomieniem działalności gospodarczej nt. wyboru formy prawnej, sposobu opodatkowania a także przygotowania biznesplanu przedsięwzięcia. Realizacja: 01.10.2012 – 31.12.2014

Szkolenia Liderów, organizowane będą dla przedstawicieli Lokalnych Grup Działania. W czasie szkoleń zostaną rozwinięte umiejętności liderkie, umiejętności praktyczne w zakresie zarządzania przedsięwzięciami oraz w zakresie zachowania i wykorzystania zasobów lokalnych. Działalność w szkoleniach pozwoli na integrację środowiska i podejmowanie działań w zakresie tworzenia partnerstw lokalnych. Realizacja: 01.07.2012 – 31.12.2014.

Rozwój Lokalny w zamierzeniu ma zostać osiągnięty przy wykorzystaniu grantów i dotacji rozwojowych. W wyniku ogłaszanych konkursów co najmniej 60 nowopowstałych MMSP oraz 48 organizacji pozarządowych otrzyma dotacje. Preferencyjnie traktowani będą beneficjenci PP Edukacja. W wyniku konkursu powstaną co najmniej 2 inkubatory przetwórstwa owoców i warzyw. Inkubatory umożliwią przetwarzanie produktów rolnych w warunkach spełniających wymagania sanitarno-epidemiologiczne pod kątem sprzedaży. Realizacja: 01.01.2013 – 30.09.2015.

Budżet programu

Wartość całkowita programu to **7.040.278 CHF**
Otrzymane dofinansowanie ze strony szwajcarskiej wynosi **6.722.265,00 CHF**.

Istniejące firmy będą mogły ubiegać się o dotację inwestycyjną na rozwój swojej działalności. Dotacje uzyskają również absolwenci Świętokrzyskiej Akademii Biznesu na wdrożenie opracowanych w czasie studiów strategii rozwoju firmy. W sumie dotacje rozwojowe otrzyma co najmniej 60 MMSP. Realizacja: 01.07.2013 – 30.09.2016

Świętokrzyska Kuźnia Smaków ma za zadanie wykreowanie i urynkwienie regionalnych potraw kulinarnych i produktów – rolno – spożywczych. W ramach tego działania organizowane będą szkolenia, seminaria, konferencje i wyjazdy studyjne, powstanie również książka kucharska z przepisami kulinarnymi. Realizacja: 01.04.2013 – 31.12.2014

Promocja Programu i jego rezultatów ma na celu jest upowszechnienie wiedzy i popularyzacja walorów regionu Gór Świętokrzyskich. Działanie to ma być prowadzone w trakcie trwania programu jak również po jego zakończeniu w ramach podsumowania efektów.

Ośrodek Promowania Przedsiębiorczości Rolnej w Sandomierzu działa od 20 lat na rzecz rozwoju przedsiębiorczości w Polsce południowo-wschodniej, w województwach: świętokrzyskim, podkarpackim, lubelskim i małopolskim. Działania fundacji adresowane są do małych i średnich przedsiębiorstw, osób rozpoczynających działalność gospodarczą, zainteresowanych podnoszeniem kwalifikacji, organizacji pozarządowych, samorządów lokalnych i mieszkańców wsi.

Pozostałe środki to wkład własny Ośrodka Promowania Przedsiębiorczości oraz Urzędu Marszałkowskiego Województwa Świętokrzyskiego.

Perspektywy rozwoju odnawialnych źródeł energii w Świętokrzyskiem

Wraz z rozwojem cywilizacji technicznej rośnie zużycie energii i zmienia się jej pochodzenie. Od połowy ubiegłego stulecia gwałtownie zaczęło rosnąć znaczenie ropy naftowej. Natomiast w ostatnim trzydziestolecu XX w. coraz większego znaczenia zaczęło nabierać wykorzystanie gazu ziemnego. Zasoby paliw kopalnych są nieodnawialne i prędzej czy później ulegną zupełnemu wyczerpaniu. Ocenia się, że najdłużej, bo jeszcze przez prawie 220 lat będzie można korzystać ze złóż węgla kamiennego i brunatnego, ponad 60 lat trwać będzie eksploatacja gazu ziemnego, zaś ropy naftowej wystarczy na około 30-40 lat. Z uwagi na to koniecznością stało się rozpoczęcie badań nad energią wytwarzaną w odnawialnych źródłach.

Produkcja oleju rzepakowego na cele paliwowe – estry metylowe

Skalę produkcji biopaliw i estrów olei roślinnych w naszym województwie można określić w/g możliwości produkcji surowca. Powierzchnia uprawy rzepaku i rzepiku w roku 2011 wyniosła około 6 tys. ha i stanowiło to około 1,1 % gruntów ornych województwa świętokrzyskiego. Główna część produkcji nasion skierowana była na cele konsumpcyjne, jednak zauważalna wielkość produkcji nasion skiero-

wana była także na cele energetyczne. Potencjalne możliwości produkcji roślin oleistych w naszym województwie są jednak znacznie większe.

W praktyce należałoby przyjąć, że rzepak byłby uprawiany na powierzchni 40–50 tys. ha. Produkcja rzepaku mogłaby wynieść ok. 135 tys. ton, co oznacza produkcję 48,2 mln litrów oleju, tj. 44,4 mln ton. Barierą produkcji rzepaku jest konieczność zabezpieczenia go we właściwych warunkach przechowania rzepaku.

Uprawa roślin na cele energetyczne

Do celów energetycznych można z powodzeniem wykorzystywać prasowaną słomę, ale z uwagi na potrzeby nawozowe gleb, z punktu widzenia agrotechnicznego, bardziej słusznym jest jej rozdrabnianie i przyorwanie – ale oczywiście dotyczy to tylko słomy nie wykorzystanej w produkcji zwierzęcej. Bilans słomy wskazuje, że rocznie z ogólnej ilości 450 tys. ton na cele energetyczne można przeznaczyć ok. 70–90 tys. ton słomy tj. produkcja powierzchni z około 50–70 tys. ha. Na podstawie przeprowadzonych analiz można stwierdzić, że istnieje realna możliwość dwukrotnego zwiększenia ilości słomy do wykorzystania na cele energetyczne.

Do celów energetycznych coraz szerzej wdrażana jest uprawa różnych roślin tzw. energetycznych, tj. burak energetyczny, perz zbi-

tokępkowy wydłużony, słazowiec pensylwański, topinambur, itd.

Na terenie województwa świętokrzyskiego znajduje się ponad 67 tys. ha ugorów i odłogów, które można przeznaczyć pod uprawy energetyczne. Ponadto zauważyć należy, że istnieje możliwość pozyskania na cele energetyczne biomasy z ponad 30 tys. ha trwałych użytków zielonych.

Biogaz i możliwości i jego pozyskiwania

Do fermentacji metanowej mogą służyć wszystkie produkty pochodzenia organicznego produkowane specjalnie na ten cel lub odpady pochodzenia roślinnego, zwierzęcego lub z przemysłu rolno-spożywczego, gastronomii.

Celowa produkcja biomasy roślinnej na gruntach ornych z uwagi na koszty produkcji staje się racjonalna, zarówno z punktu widzenia ekonomicznego jak i agrotechnicznego a to ze względu na pojawienie się alternatywnego źródła zbytu produkcji rolniczej oraz (w przypadku buraków energetycznych) znakomitego polepszenia płodozmianu.

Pozarolnicze źródła energii odnawialnej:

Gaz z... wysypiska

Około 70% ogólnej masy odpadów deponowanych na komunalnych składowiskach odpadów to surowiec nadający się do produkcji paliw alternatywnych. Rocznie na składowiska w naszym województwie trafia około 180 tys. ton odpadów w tym około 126 tys. ton to masa organiczna, z której można pozyskać gaz wysypiskowy. O opłacalności pozyskiwania gazu wysypiskowego do wytwarzania energii elektrycznej lub ciepłej decyduje wielkość składowiska. Prawie wszystkie składowiska odpadów na terenie naszego województwa wyposażone są w instalacje do pozyskiwania gazu wysypiskowego. Jednak wielkość tych składowisk nie zapewnia dostatecznej ilości tego gazu do produkcji energii. W chwili obecnej na terenie naszego województwa tylko składowisko odpadów w Promniku jest jedynym, które pozyskuje gaz

wysypiskowy. Wybudowano tu elektrownię o mocy 360 kW. Zapotrzebowanie składowiska jest szacowane na 50-60 kW, w związku z tym nadwyżka energii elektrycznej jest sprzedawana zakładowi energetycznemu.

Kropla draży skałę

Zasoby wód powierzchniowych w województwie świętokrzyskim wyrażone odpływem rocznym wynoszą blisko 2 mld m³. Wody te odpływają z naszego obszaru do Wisły wobec braku dostatecznej ilości obiektów i urządzeń do ich retencjonowania. Ogólna szacunkowa ilość zretencjonowanych wód na obszarze województwa wynosi około 68 mln m³. Są to wody zgromadzone zarówno w zbiornikach wodnych (40 mln m³) jak i w hodowlanych stawach rybnych (28 mln m³). Ilość zretencjonowanej wody na obszarze województwa stanowi około 3,5 % ogólnych zasobów wód powierzchniowych w województwie świętokrzyskim. Wykorzystanie energii wodnej w naszym regionie jest niewielkie. Łączna moc wszystkich elektrowni wodnych zlokalizowanych w województwie wynosi około 2,5 MW uzyskiwane z 35 elektrowni. Duża ilość rzek przebiega przez Europejską Sieć Obszarów NATURA 2000 co w znacznym stopniu utrudnia prowadzenie inwestycji hydroenergetycznych.

Energia geotermalna

Województwo świętokrzyskie z geologicznego punktu widzenia zlokalizowane jest w basenie dewońsko-karbońskim. Zbiorniki tych wód o temperaturach 50-90°C występują na głębokościach od 2 do 3 tys. metrów. Interesujące z ekonomicznego punktu widzenia złoża wód geotermalnych znajdują się w okolicach Buska-Zdroju, Solca-Zdroju i Końskich. Są to wody o temperaturze powyżej 30°C i znajdująca się na niezbyt dużej głębokości (około 2 tys. metrów). Zlokalizowane złoża wód geotermalnych w województwie świętokrzyskim nie mają, póki co, jeszcze większego znaczenia praktycznego z uwagi na to, że prace na tych złożach są w chwili obecnej na etapie ekspertyz i opracowań technicznych. W pozostałej części województwa nie ma złóż

Powierzchnia uprawy rzepaku i rzepiku w roku 2011 wyniosła w województwie świętokrzyskim około 6 tys. ha

wód geotermalnych spełniających warunki do technologicznego ich wykorzystania.

Słońce? Nie tylko do opalania.

Potencjalna wielkość promieniowania słonecznego dostępnego w ciągu roku na terenie województwa świętokrzyskiego wynosi 1000 – 1100 kWh/m²/rok. Pozyskiwanie energii słonecznej za pomocą kolektorów słonecznych i ogniw fotowoltaicznych na terenie naszego województwa stanowi niewielką część energii pozyskiwane z OZE. Ma charakter lokalny i służy głównie jako uzupełnienie innych źródeł energii. W przybliżeniu można oszacować łączną ilość instalacji solarnych działających w naszym regionie na około 350 a powierzchnię absorberów tych instalacji na około 1500 m² w skali województwa. Jednak z uwagi na bardzo duże rozdrobienie instalacji (średnia powierzchnia jednej instalacji nie przekracza 4,3 m²) nie można w sposób nie budzący wątpliwości określić precyzyjnej ilości instalacji oraz ich mocy.

Wiele jak w Kieleckiem!

Na obecną chwilę w naszym województwie działa 10 farm wiatrowych sprzedających energię elektryczną do sieci energetycznych o łącznej mocy 5,8 MW. Liczba ta jednak zmienia się w sposób dynamiczny i stwierdzić można, że farm wiatrowych przybywa niemalże „z dnia na dzień”. Obecnie na terenie województwa świętokrzyskiego planowane

jest zwiększenie ilości instalacji wykorzystujących siłę wiatru do wytwarzania energii elektrycznej do 23 farm o łącznej mocy ponad 200 MW.

Jedną z podstawowych wad elektrowni wiatrowych jest niemożliwość pracy ciągłej tych siłowni. Spowodowane to jest niestałością wiatrów wiejących na terenie województwa świętokrzyskiego, a zatem pozyskiwanie energii elektrycznej z farm wiatrowych może stanowić jedynie uzupełnienie innych źródeł energii, które są w stanie produkować energię w sposób ciągły. Dodatkowym aspektem działania elektrowni wiatrowych jest ich uciążliwość dla środowiska.

Potencjał? Jest!

Powyższe informacje wskazują, że w naszym województwie istnieje potencjał do produkcji energii ze źródeł odnawialnych. Z ekonomicznego i społecznego punktu widzenia najbardziej pożądanymi kierunkami pozyskiwania tej energii są produkcja biomasy przeznaczonej na spalanie energetyczne oraz wykorzystanie biomasy na potrzeby biogazowni. Należy także zwrócić uwagę na możliwości pozyskiwania biogazu z wysypisk śmieci.

Istnieją realne możliwości szybkiej i bezproblemowej zmiany struktury zasiewów ukierunkowanej na potrzeby produkcji biomasy na potrzeby produkcji energii odnawialnej. Ponad to województwo nasze posiada dostateczny potencjał rolniczy do szybkiego

W naszym województwie działa 10 farm wiatrowych sprzedających energię elektryczną do sieci energetycznych

pojęcia produkcji biomasy z przeznaczeniem na wytwarzanie bioetanolu jednak aby produkcja była możliwa konieczne jest przeznaczenie znacznych środków finansowych na wybudowanie nowych gorzelni opartych na nowoczesnych technologiach produkcji bioetanolu. Podjęcie produkcji oleju napędowego z rzepaku wymaga również dużych nakładów na budowę agorafinerii. Podobnie przedstawia się zagadnienie wytwarzania biogazu z biomasy. Na podkreślenie zasługuje fakt, iż na terenie naszego województwa istnieje znaczący potencjał do produkcji biogazu. Aby go wykorzystać należy jednak ponieść nakłady na budowę biogazowni. W ostatnim czasie

można zaobserwować wzmożone zainteresowanie przedsiębiorców tą dziedziną produkcji energii co pozwala optymistycznie oceniać jej szanse rozwoju.

Pozostałe źródła energii odnawialnej jak: energia wiatrowa, wodna, słoneczna czy geotermalna na terenie województwa świętokrzyskiego nie mogą być traktowane jako strategiczne czy znaczące. Związane jest to z tym, że potencjalne zasoby energii z tych źródeł na naszym terenie są niewystarczające do zawodowego pozyskiwania energii.

Opracował

Andrzej Krzysztof Pacocha
Departament Rozwoju Obszarów Wiejskich i Środowiska
Urzędu Marszałkowskiego

Kluby z czterolistną koniczynką w herbie

„Uczyć się działając” to hasło od ponad stu lat przyświeca działalności Klubów 4H. Zrodzony w Stanach Zjednoczonych na początku naszego stulecia ruch nic nie stracił na swej aktualności. Nadal przyświeca mu ten sam cel - umożliwić młodzieży w jak największym stopniu rozwój drzemącego w nich potencjału. Od 1995 roku Kluby 4H działają w województwie świętokrzyskim. Dziś zrzeszają ponad 3 tysiące młodych ludzi działających w 70 klubach w 11 powiatach. – Świętokrzyskie jest regionem, który może pochwalić się wieloma prężnie działającymi klubami. Okazały się one fantastyczną alternatywą zajęć pozalekcyjnych i dobrą formą edukacyjną dla dzieci i młodzieży wiejskiej. To także prawdziwa kuźnia przy-

szłych liderów społeczności lokalnych – podkreśla Renata Gos, Koordynator Wojewódzki Klubów 4H. Od 2005 r. świętokrzyskie kluby prowadzą wymianę międzynarodową z Uniwersytetem Purdue w Lafayette (w stanie Indiana). Nasza młodzież uczestniczy w wyjazdach studyjnych, gdzie ma możliwość wypromować Polskę i województwo świętokrzyskie, a także zachęcić do przyjazdu do nas. W tym roku, na przełomie czerwca i lipca w naszym regionie gościliśmy grupę amerykańską.

Historia ruchu Klubów 4H zaczęła się w Stanach Zjednoczonych w 1900 r. Obecnie jest jedną z największych organizacji młodzieżowych w Stanach Zjednoczonych. Należy do niej ponad

5 milionów chłopców i dziewcząt prowadzonych przez setki tysięcy liderów. Programy propagujące idee 4H prowadzone są w ponad 80 krajach świata, choć niekiedy przyjmują inne nazwy, jak np. 4-K w Turcji czy Klub Młodych Farmerów w Anglii i Nowej Zelandii. Przyświeca im jednak ten sam cel - umożliwić młodzieży w jak największym stopniu rozwój drzemącego w nich potencjału.

Program 4H rozwija się także w Polsce, głównie na terenach wiejskich. Pierwszy klub powstał w 1991 r. Lesznie. Dziś działa ich ponad 400, zrzeszając około 7 tysięcy członków. Koordynacją programu zajmuje się Fundacja Edukacyjna 4H założona w sierpniu 1993r.

Znakiem rozpoznawczym 4H jest czterolistna koniczyna z literą

„H” umieszczoną na każdym listku. Jak mówi rota ślubowania klubowego „(...) 4H uczy kierowania się w życiu rozumem, rozwija umiejętności przydatne w całym dorosłym życiu, wpaja szacunek i troskę o innych, uczy podejmowania „zdrowych” decyzji, wpaja troskę o czyste i zdrowe środowisko dla mojego klubu, mojej społeczności, mojego kraju i mojego świata”.

Działaniami podejmowanym przez kluby 4H przyświeca motto „Najlepsze niech będzie jeszcze lepsze”. Przypomina, jak ważna dla młodzieży oraz dorosłych liderów jest motywacja do ciągłego samodoskonalenia i ulepszania rzeczy uznanych za doskonałe.

W województwie świętokrzyskim Kluby 4H działają od 1995 r. Dziś zrzeszają ponad 3 tysiące członków, którzy działają w 70 klubach na terenie 11 powiatów. W szkołach, domach kultury, świetlicach wiejskich czy pomieszczeniach należących do kościoła gromadzą się młodzi ludzie, którzy chcą aktywnie spędzić wolny czas ucząc się i bawiąc jednocześnie. Tegoroczna wizyta grupy amerykańskich klubowiczów w naszym regionie była efektem współpracy Świętokrzyskiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego w Modliszewicach i Urzędu Marszałkowskiego z Uniwersytetem Purdue w Lafayette (St. Indiana).

- W 2005 roku odbył się pierwszy wyjazd świętokrzyskich klubowiczów do USA. Obecnie Stany Zjednoczone odwiedziły cztery polskie grupy. Wymiany zapewniają młodzieży zdobycie nowych umiejętności, doświadczeń w pracy nad projektami edukacyjnymi, dają możliwość poznania życia rodzin amerykańskich, kultury tego kraju oraz stwarzają możliwości sprawdzenia własnych umiejętności posługiwania się językiem angielskim na co dzień – mówiła **Jolanta Stępień** nauczyciel, lider i wolontariusz klubu 4H w Gimnazjum Publicznym im. Jana Pawła II w Sobkowie.

Wyjazdy studyjne realizowane są w ramach programu „Kształtowanie świadomości ekologicznej i postaw proekologicznych wśród uczniów szkół wiejskich zrzeszonych w klubach 4H oraz wśród mieszkańców lokalnej społeczności województwa świętokrzyskiego”.

- Najcenniejszą i największą wartością działań klubów 4H są

silnie więzi międzyludzkie, które zrodziły się podczas wyjazdów studyjnych. Tego typu wizyty przynoszą moc doświadczeń, a przede wszystkim pozwalają wypracować formułę nowych wymian na kolejne lata. – mówił **Piotr Żołądek**, członek Zarządu Województwa, który w Urzędzie Marszałkowskim spotkał się z amerykańskimi przedstawicielami klubów 4H.

Podczas wizyty w regionie świętokrzyskim Amerykanie gościli w Jędrzejowie, Sielpi, Maleńcu, Modliszewicach i Końskich, odwiedzili Stadninę Koni w Michałowie i Hodowlę Krów w Lubczy, wzięli udział w Warsztatach Klubowych Ruchu 4H w Ostoi Dworskiej w Cieślach, które odbywały się pod hasłem „Obraz wiejski utkany w pachnącym sianie”, spotkali się również z uczniami Gimnazjum im. Jana Pawła II w Sobkowie oraz Klubami 4H ze Szkoły Podstawowej i Zespołu Szkół Ponadpodstawowych w Nowinach.

W działalność klubów 4H w województwie świętokrzyskim angażuje się coraz więcej osób i instytucji, dla których troska o rozwój i potrzeby edukacyjne młodych mieszkańców wsi ma szczególne znaczenie. Istotną rolę w pracy z dziećmi i młodzieżą zrzeszoną w klubach odgrywają liderzy-wolontariusze. Wsłuchują się w potrzeby swoich podopiecznych, zachęcają do działania, umożliwiają zdobywanie wiedzy i umiejętności z różnych dziedzin życia, dzielą się własnymi doświadczeniami. Przygotowują młodych mieszkańców wsi do życia w nowych zmieniających się warunkach, nie zapominając

Z amerykańskimi klubowiczami spotkali się Piotr Żołądek, członek Zarządu Województwa i Jarosław Mostowski, dyrektor ŚODR

Coroczne spotkanie opłatkowe Klubów 4H z Prymasem Seniore J. Glemem i przedstawicielami MRiRW w Warszawie

jednocześnie o tradycji regionu, naszych dziejach i kulturze. Dzięki realizowanym projektom aktywizują się środowiska lokalne. To także wspierała promocja powiatów, gmin oraz miejscowości, na terenie których działają kluby z koniczynką w herbie.

Renata Gos, Koordynator Wojewódzki Klubów 4H ze Świętokrzyskiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego przyznaje, że ruch 4H to poważna inwestycja mająca wpływ na przyszłość ludności wiejskiej. To właśnie w tych klubach działają osoby, które za kilka czy kilkanaście lat mogą stać się liderami lokalnych społeczności.

- Przyświeca nam jeden cel – umożliwić chłopcom i dziewczętom w jak największym stopniu rozwój drzemiącego w nich potencjału. Młodzi ludzie są nieopowtarzalni. Mają moc pomysłów. Dlatego wychodzimy naprzeciw ich potrzebom. Angażujemy się w szereg przedsięwzięć – organizujemy konkursy wojewódzkie, bierzemy udział w zlotach, akcjach ogólnopolskich i wojewódzkich (1999 Modliszewice, 2009 Sitkówka Nowiny), w akcjach charytatywnych, kiermaszach, dożynkach. Jesteśmy zawsze tam, gdzie dzieje się coś twórczego, kreatywnego, gdzie można czegoś się nauczyć – podkreśla pani Renata.

nego, gdzie można czegoś się nauczyć – podkreśla pani Renata.

Efektem działalności ekologicznej klubów z koniczynką w herbie jest 15 oznakowanych przyrodniczych ścieżek wraz z bazą dydaktyczną i tablicami informującymi o przebiegu trasy, które powstały na terenie 12 gmin, m.in. Łopuszna, Sitkówki-Nowin czy Sobkowa.

- Nasza praca na rzecz programu 4H jest pozytywnie postrzegana i ...nagradzana. Laureaci z województwa świętokrzyskiego są zawsze w czołówce Konkursu Kryształowej Koniczyny, który honoruje osoby za ich aktywną działalność w obszarze wolontariatu – przypomina Renata Gos. Od 2001 r. Urząd Marszałkowski wspólnie z ŚODR Modliszewice typuje kandydatów do tej nagrody z województwa świętokrzyskiego. Laureatami konkursu zostali: Barbara Bubień, Kazimierz Wiech, Józef Siwek, siostra Małgorzata Chmielewska, Aleksandra Adamiec, Stanisław Barycki, Marian Sus.

Dobre przykłady działalności klubów 4H owocują tym, że ciągle powstają nowe kluby z koniczynką w herbie, a ruch 4H na Ziemi Świętokrzyskiej wciąż się rozwija.

oprac. M.N.

Amerykanie poznawali atrakcje Ziemi Świętokrzyskiej

Uczestniczyli także w zajęciach warsztatowych

Tokarnia kusiła podniebienia

17 czerwca w Parku Etnograficznym w Tokarni odbył się regionalny finał XII edycji konkursu „Nasze Kulinarne Dziedzictwo – Smaki Regionów”. Na stoiskach królowały specjały świętokrzyskiej kuchni: pyszne mięsa, sery, ciasta oraz nalewki. Konkursowi towarzyszyły występy artystyczne oraz pokaz obrzędowy „Wesele wójtowej córki” w wykonaniu zespołu Leśnianie z prezentacją strojów ludowych charakterystycznych dla Regionu Świętokrzyskiego. Organizatorami imprezy był Departament Rozwoju Obszarów Wiejskich i Środowiska UMWS w Kielcach, Świętokrzyski Ośrodek Doradztwa Rolniczego i Muzeum Wsi Kieleckiej.

Celem konkursu jest promowanie tradycyjnych produktów i pokazanie, jak bogata, różnorodna i oryginalna siła drzemie w świętokrzyskiej wsi. Podkreśla tradycję kulinarną, która może stać się nie tylko osobliwością regionu, ale także może stanowić jego promocję i atrakcję turystyczną. Prezentowane w konkursie surowce lub produkty charakteryzują się szczególnymi cechami wynikającymi ze specyficznych warunków klimatycznych regionu, z którego pochodzą. Wymogiem jest również, aby wywodziły się z tradycji i kulturowanych w rejonie zwyczajów, które znane były od dawna w okolicy i aby wytwarzane były na małą skalę metodami tradycyjnymi.

W tegorocznej edycji komisja zakwalifikowała do konkursu aż 50 produktów.

W gronie zwycięzców szerebła wojewódzkiego konkursu „Nasze Kulinarne Dziedzictwo – Smaki Regionów” znalazły się następujące produkty:

1. W kategorii PRODUKTY POCHODZENIA ZWIERZĘCEGO:

Produkty i przetwory mięsne:

I miejsce ex aequo: **kielbasa swojska** z Gatnik, Kazimierz Płyta, Zakład Produkcyjno-Handlowo-Usługowy oraz **szynka z beczki** od Zychowicza; Przetwórstwo Mięsa Zychowicz

Wyróżnienie: **gęś kielecka**; Gabriela Król, Gospodarstwo Ekoagroturystyczne „Zagroda Królów”

Produkty mleczne:

I miejsce: **twaróg z Pierzchnicy**; Gminna Mleczarnia w Pierzchnicy Sp. z o. o.

Wyróżnienie: **syr spod tysicy**; Zofia i Adolf Kudliński, Gospodarstwo Agroturystyczne „U Zielarza”

Konkursowi towarzyszył pokaz obrzędowy „Wesele wójtowej córki”

Miody

I miejsce: **kazimierski miód akacjowy**; Waldemar Słupik, Miódowa Spiżarnia

Wyróżnienie: **miód mniszkowy**; Mirosław Wiącek

2. W kategorii PRODUKTY POCHODZENIA ROŚLINNEGO:

Przetwory owocowe:

I miejsce: **dżem rabarbarowy**; Agata i Dawid Piechota, Przetwórnia Owoców „Sad Danków”

Wyróżnienie: **ocet jabłkowy**; Halina Zawłocka

Przetwory warzywne:

I miejsce ex aequo: **pasternak pińczowski**; Beata Drukała, KGW w Dębianach oraz **czosnek z Welcza**; Krystyna Kula, KGW w Welczu

Wyróżnienie: **chrzan święteczny**; Anna Hamera, KGW Modrzewianki

Przetwory zbożowe:

I miejsce: **chleb skarbczak**; Zofia Safek, Gospodarstwo Agroturystyczne „U Zosi”

Wyróżnienie: **chleb wąchocki**; Sławomir Sajecki, Piekarnia Wąchock

Wyroby cukiernicze:

I miejsce: **burocorz bogoryjski**; Ryszard Pańczyk

Wyróżnienie: **pączki ziemniaczane**; Jadwiga Firmanty, KGW z Szumaska

3. W kategorii

NAPOJE REGIONALNE:

Napoje bezalkoholowe:

Wyróżnienie: **napój żniwiarzy**; Wanda Toporek

Napoje alkoholowe:

I miejsce: **nalewka grodziskowa „Proboszczówka”**, KGW Koryniczanki

4. W kategorii

INNE PRODUKTY REGIONALNE:

I miejsce: **farsz jarski grzybowski**; Gabriel Szewczyk, KGW Grzybowa Góra

Świętokrzyskich przysmaków próbowali Piotr Żołądek i Jacek Kowalczyk

Smakołyki z pińczowskiego pasternaku

W gronie laureatów konkursu w kategorii „produkty pochodzenia zwierzęcego” znalazł się pasternak pińczowski. Pani Beata Drukala z Koła Gospodyń Wiejskich w Dębianach w powiecie pińczowskim przygotowała potrawy z wykorzystaniem tego niezwykle popularnego w okolicach Pińczowa warzywa.

Pasternocek (pasztet wegetariański z pasternaku)

Składniki:

0,5 kg marchwi,
0,45 kg pasternaku,
oliwa z oliwek,
350 gram serka kremowego,
2 łyżki świeżo posiekanej kolendry,
1-2 łyżki świeżo zmielonego curry (z młynka),
sól, pieprz do smaku.

Wykonanie:

Obraną marchew i pasternak pokroić w średnie kawałki, ułożyć na blasze do pieczenia i wstawić do piekarnika nagrzanego do 200°C. Piec ok. 45 minut, aż warzywa będą w środku miękkie i karmelizowane na zewnątrz. Po wystudzeniu zmiksować ale nie do końca, tak aby pozostały kawałki warzyw. Do masy warzywnej dodać serek, kolendrę, curry i wymieszać. Doprawić solą i pieprzem. Odstawić do lodówki na parę godzin. Powstała pasta ma być gęsta i dająca się łatwo rozsmarowywać.

Salatka z pasternaku

Składniki:

0,5 kg pasternaku,
1 cebula,
1 jabłko,
1 ogórek kiszony,
1 szklanka sosu tartarskiego lub majonezu,
2 łyżki siekanego szczypiorku,
2 łyżki natki pietruszki,
Sok z cytryny, sól i pieprz do smaku.

Wykonanie:

Ugotować pasternak w osolonej wodzie. Na wpół miękki odcedzić, obrać i pokroić w kostkę. Jabłko i ogórka zetrzeć na tarce o dużych otworach. Cebulę drobno posiekać. Wszystko wymieszać z sosem tartarskim i zieleniną. Na koniec przyprawić do smaku solą, pieprzem i sokiem z cytryny. Podawać z wędliną lub mięsem.

Przepisy zebrała Regina Kobierska, ŚODR Modliszewice

Świętokrzyskie, więc zdrowe i pyszne!

Coraz częściej mieszkańcy regionu świętokrzyskiego poszukują żywności wysokiej jakości i coraz częściej kojarzą ją z żywnością naturalną, regionalną, lokalną, tradycyjną oraz ekologiczną. Aby ułatwić im dostęp do takiej żywności, Samorząd Województwa Świętokrzyskiego podjął zadanie rozwoju jej rynku. Efektem tego jest udokumentowanie i utrwalanie tradycyjnych wartości związanych z dziedzictwem kulinarnym naszego regionu poprzez wpisywanie regionalnych przysmaków na Listę Produktów Tradycyjnych oraz organizowanie konkursu Nasze Kulinarne Dzie-

dzictwo - Smaki Regionów. To właśnie wtedy możemy poznać i posmakować kolejnych skarbów świętokrzyskiej kuchni.

Produkty tradycyjne i regionalne

Stale powiększa się lista produktów z naszego regionu, które uzyskały wpis na Listę Produktów Tradycyjnych w Ministerstwie Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Obecnie widnieją na niej aż 54 regionalne specjalności, wśród nich m.in. zalewajka świętokrzyska, dzionie Rakowskie, kugiel z Czeremna, karp z Rudy Malenieckiej, chmielnicka gęś pieczona czy truskawka biełlińska, krówka opatowska.

Informacje o produktach moż-

na znaleźć na stronie internetowej Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi: www.minrol.gov.pl oraz na stronie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Świętokrzyskiego pod linkiem: www.sejmik.kielce.pl

Tymczasem w ostatnim czasie do Departamentu Rozwoju Obszarów Wiejskich i Środowiska Urzędu Marszałkowskiego wpłynęło do weryfikacji 5 kolejnych wniosków o wpis na Listę Produktów Tradycyjnych. Są to: masło chmielnickie, pączek opatowski, burocorz bogoryjski, śliwowica szydlowska, pasztetowa radożycka i udziec dworski z Kunowa.

Trzy produkty z województwa świętokrzyskiego uzyskały wpis

do unijnego systemu ochrony wyrobów regionalnych. *Wiśnia sokowa nadwiślanka* zgłoszona przez Spółdzielnię Producentów Owoców i Warzyw Nadwiślanka z Ożarowa otrzymała oznaczenie Chroniona Nazwa Pochodzenia, natomiast *fasola korczyńska* zgłoszona przez Stowarzyszenie Producentów Fasoli w Nowym Korczynie oraz *śliwka szydlowska* zgłoszona przez Spółdzielnię Producentów Owoców Dobryś z Szydłowa – oznaczenia Chronione Oznaczenie Geograficzne.

Z kolei w jedynym krajowym systemie jakości żywności uznanym w UE - „Jakość Tradycja” Targów znalazło się dotychczas

8 produktów z województwa Świętokrzyskiego. Są to: *masło chmielnicke i twaróg chmielniczy półtłusty* z Okręgowej Spółdzielni Mleczarskiej w Chmielniku, *jędrzejowski twaróg śmietankowy* i *masło jędrzejowskie* z Jędrzejowskiej Spółdzielni Mleczarskiej, a także produkowany w obu tych mleczarniach i dodatkowo w Gminnej Mleczarni w Pierzchnicy Sp. z o.o. - *ser twarogowy naturalny świętokrzyski*. Znakiem „Jakość Tradycja” uhonorowane zostały także produkty z WSP Spółem w Kielcach: *majonez kielecki*, *musztarda kielecka* i *ocet spirytusowy 10%*.

Działania te mają spowodować zmianę świadomości lokalnej społeczności w zakresie dziedzictwa kulinarnego i jego roli w kształtowaniu tożsamości regionu. Ich efekty zaczynają już być widoczne, czego dowodem jest chociażby zwycięstwo *jędrzejowskiego twarogu śmietankowego* oraz *karpia rytwiańskiego* (produkty wytwarzane przez członków Sieci) w plebiscycie Gazety Wyborczej Polska JeJeJe, w którym o wygranej decydowały głosy czytelników. Ponadto, właściciele sklepów, które należą do Sieci Dziedzictwo Kulinarne Świętokrzyskie, odnotowali wyraźne zainteresowanie klientów produktami wytwarzanymi przez jej członków. W rezultacie coraz bardziej wzmacnia się współpraca handlowa między producentami a dystrybutorami żywności, przez co realizuje się jedno z ważniejszych założeń członkostwa Województwa Świętokrzyskiego w Sieci – współdziałanie lokalnych przedsiębiorstw na rzecz rozwoju regionu.

Województwo Świętokrzyskie w Sieci Regionalnego Dziedzictwa Kulinarne

Europejska Sieć Regionalnego Dziedzictwa Kulinarne (ESRDK) to międzynarodowa organizacja skupiająca regiony, dla których ważna jest promocja i poprawa jakości regionalnej żywności oraz wzmacnianie regionalnej tożsamości. W każdym z tych regionów działa sieć regionalna zrzeszająca producentów, gospodarstwa, zakłady przetwórstwa żywności oraz sklepy i restauracje, które podkreślają swoje powiązania z regionem i których produkcja bazuje na lokalnych zasobach surowców.

Jednym z ważniejszych celów przystąpienia Województwa Świętokrzyskiego do Europejskiej Sieci Regionalnego Dziedzictwa Kulinarne jest stworzenie i rozwijanie rynku żywności naturalnej (ekologicznej, lokalnej, regionalnej i tradycyjnej). Uczestnictwo naszego regionu w Sieci przyczynia się do zwiększenia dostępności lokalnych oraz regionalnych specjalności kulinarnych dla konsumentów z województwa i tych spoza regionu. Sklepy, przetwórcy żywności, restauracje i gospodarstwa agroturystyczne należące do Sieci oferują produkty pochodzące z lokalnych surowców oraz tradycyjne regionalne potrawy. W ten sposób wzmocniona zostaje tożsamość regionu świętokrzyskiego na tle zjednoczonej Europy.

Sieć stanowi swoisty przewodnik kulinarny dla konsumentów i turystów. Dzięki temu, wzrasta ruch turystyczny w regionie oraz liczba konsumentów. To z kolei przyczynia się do rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw w sektorze rolno-spożywczym i gastro-

Do grona członków Sieci dołączył ostatnio Hotel Odysej w Dąbrowie koło Kielc

nomicznym oraz do wzrostu ich konkurencyjności, na czym zyskuje region. Działania związane z członkowstwem województwa w Sieci doskonale wpisują się w Strategię Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego do roku 2020. Uczestnictwo w Europejskiej Sieci Regionalnego Dziedzictwa Kulinarne oraz wykorzystanie jej logo do promocji województwa na skalę europejską ma również wpływ na rozpoznawalność producentów, restauracji, gospodarstw agroturystycznych oraz sklepów oferujących potrawy i produkty regionalne.

Obecnie Sieć „Dziedzictwo Kulinarne Świętokrzyskie” zrzesza 62 członków, wśród których znajdują się producenci żywności wysokiej jakości wytworzonej na bazie lokalnych składników, jej przetwórcy, a także gospodar-

stwa agroturystyczne, restauracje i hotele oferujące tradycyjne oraz nowoczesne regionalne dania. W gronie tym znajdują się m.in. Okręgowa Spółdzielnia Mleczarska w Opatowie, Wyroby Tradycyjne „U Bogusia”, Przetwórnia owoców „SAD DANKÓW”, Karczma przy Skansenie, Restauracja STANGRET, gospodarstwa agroturystyczne „GRATKA”, „KALINOWY MŁYN”, gospodarstwo rybackie RYTWIANY oraz sklep TYGIEL SMAKÓW.

Szczegółowe informacje na temat członków Sieci Dziedzictwo Kulinarne Świętokrzyskie znajdują się na stronie www.sejmik.kielce.pl

Barbara Kubiec-Govender,
Departament Obszarów
Wiejskich i Środowiska Urzędu
Marszałkowskiego

Kielbasa biała parzona z Wąchocka

Wydawca: Urząd Marszałkowski Województwa Świętokrzyskiego, 25-516 Kielce, aleja IX Wieków Kielc 3
Biuro Obsługi Interesanta
tel. 41 342 15 30, e-mail: obsługa.interesantow@sejmik.kielce.pl
Redakcja: Biuro Komunikacji Społecznej, tel. 41 343 90 37
www.sejmik.kielce.pl e-mail: nasz.region@sejmik.kielce.pl
Redaguje zespół: Małgorzata Niewczas-Sochacka,
Robert Siwiec, Iwona Sinkiewicz
Druk: Digital Art Studio www.digitalartstudio.pl

Gospodarstwo Agroturystyczne „Pytlówka”

Byśmy nie bali się wielkiej wody...

Ostatnie lata dobitnie pokazały, jak wielkim zagrożeniem mogą być klęski wywołane obfitymi opadami deszczu, a tym samym jak ważne jest odpowiednie utrzymanie i konserwacja urządzeń melioracji wodnych i rzek. Na ten cel w 2011 roku Świętokrzyski Zarząd Melioracji i Urzędów Wodnych w Kielcach przeznaczył środki w wysokości 11 554 687,03 zł.

Rzeki uregulowanie i nieuregulowane

Aby zapewnić swobodny spływ wód, zwłaszcza roztopowych, przeprowadzona została konserwacja prawie 360 km rzek uregulowanych i nieuregulowanych. Na ten cel przeznaczono kwotę **6,97 mln zł**. W pierwszej kolejności zostały wykonane pilne prace konserwacyjne, o przeprowadzenie których upominali się mieszkańcy oraz samorządy.

Usunięte zostały przetamowania i przewalone drzewa, dzięki czemu udrożnione zostały rzeki i możliwy był swobodny przepływ wody, odmulone rzeki, wycięte drzewa rosnące na skarpach lub w dnie rzeki. Prace przyczyniły się do zmniejszenia zagrożenia powodziowego i podtopieniowego terenów zabudowanych i gruntów rolnych.

Wały przeciwpowodziowe

Na konserwację wałów przeciwpowodziowych o łącznej długości 344,8 km (w tym ponad 142 km wałów wiślanych) w ubiegłym roku przeznaczono **2,04 mln zł**. Do końca 2011 roku wykonane zostały prace wynikające z zaleceń pokontrolnych podczas z wiosennego przeglądu wałów. Na bieżąco prowadzona była konserwacja wałów, usunięte zostały uszkodzenia spowodowane przez bobry, piżmaki, lisy i inne zwierzęta. Naprawiono drogi przywałowe, skarpy i korony wałów, przeprowadzono także konserwację odpływów

od śluz wałowych. Dwukrotnie wykoszone zostały również wały przeciwpowodziowe.

W ubiegłym roku została opracowana „Ekspertyza określająca przyczyny powstawania uszkodzeń w wałach przeciwpowodziowych na terenie powiatu sandomierskiego po nawalnych opadach deszczu w lipcu 2011 r.”, a także pięcioletnia ocena stanu technicznego wałów przeciwpowodziowych rzek: Koprzywianki, Nidy, Branki, Modły, Szewianki, Czarnej Staszowskiej, Nidzicy, Trześniówki oraz Kanału Ożarów.

Pompownie wody

Ważną rolę na wałach wiślanych spełnia siedem pompowni wody położonych na terenie powiatów sandomierskiego i opatowskiego. W ubiegłym roku gruntowną konserwację przeszła poddłompownia Szewce, odmulony został zbiornik wyrównawczy na pompowni Zajezierze oraz wymienione liczniki energii elektrycznej na pompowni Nowe. Na prace konserwacyjne – utrzymaniowe przeznaczono **890 tys. zł**.

Zbiorniki wodne

Na bieżącą obsługę i eksploatację oraz konserwację pięciu zbiorników wodnych: Cedzyna, Rejów, Maleniec, Borków i Szymanowice, Świętokrzyski Zarząd Melioracji i Urzędów Wodnych w Kielcach w 2011 roku wydał **1,65 mln zł**. Środki te pozwoliły na modyfikację systemu smarowania zamknięć remontowych, wymianę zamknięć upustów dennych oraz wykonanie oświetlenia i monitoringu na zbiorniku wodnym w Cedzynie. Na zbiornikach Starachowice i Maleniec przeprowadzono konserwację budowli i urządzeń hydrotechnicznych. W roku 2011 na bieżącą obsługę i eksploatację tych zbiorników zawarta została umowa z Biurem Inżynierii Wodnej i Ochrony Środowiska z Kielc. Poza tym zlecono i opraco-

Piotr Żołądek, członek Zarządu Województwa uczestniczył w odbiorze wyremontowanego odcinka wału w Łukomcu w gm. Koprzywnica

wano pięcioletnie oceny stanu technicznego zbiorników Cedzyna i Rejów oraz roczne zbiorników Borków, Maleniec, Starachowice, Szymanowice. Przeprowadzone tam kontrole wykazały, że stan techniczny tych obiektów nie zagraża bezpieczeństwu, za wyjątkiem zbiornika Rejów. Tam przeprowadzona zostanie inwestycja obejmująca odbudowę zapory, upustu dennego oraz jazu piętrzącego wraz z kanałem odpływowym poniżej jazu zbiornika wodnego Rejów.

Warto również wspomnieć o tym, iż w 2011 r. Świętokrzyski Zarząd Melioracji i Urzędów Wodnych w Kielcach przeznaczył **9 501 964,66 zł** na usuwanie skutków klęsk żywiołowych. Środki te zostały przeznaczone m.in. na prace konserwacyjne, naprawę uszkodzeń w wałach przeciwpowodziowych na terenie powiatu sandomierskiego, wycięcie zakrzaczeń w międzywale rzeki Koprzywianki, zabezpieczenie lewego wału rzeki Wisły w miejscowości Kępa Nagajewska, gm. Łonów, naprawę skarpy zbiornika Szymanowice oraz dróg przywałowych służących prowadzeniu akcji powodziowej w Świnarach w gminie Łonów. Na podstawie opracowanej ekspertyzy, naprawione zostały uszkodzenia w wałach przeciwpowodziowych Wisły, Trześniówki i Koprzywianki na terenie powiatu sandomierskiego, po nagłych, intensywnych opadach deszczu w lipcu ubiegłego roku. Przeprowadzono również wycinkę zakrzaczeń z międzywala rzeki Koprzywianki z terenu gmin Samborzec i Koprzywnica. Zakrzaczenia i zadrzewienia stanowią bowiem istotny problem, powodując hamowanie przepływu, a w rezultacie nadpiętrzenie w międzywale.

Inwestycje urządzeń wodnych i melioracyjnych

W 2011 r. Świętokrzyski Zarząd Melioracji i Urzędów Wodnych

realizował wiele zadań inwestycyjnych. I tak z budżetu wojewody (713 541,39 zł) pochodziły środki na zabezpieczenie lewego wału rzeki Wisły w rejonie śluzy w miejscowości Sworoh oraz mechanizmów podnoszących klapy zwrotne w gm. Osiek. W ramach „Programu ochrony przed powodzią w dorzeczu górnej Wisły” wykonane zostało zabezpieczenie przeciwpowodziowe doliny Kanału Strumień na terenie gmin: Połaniec i Łubnice, powiat staszowski (wartość zadania 8 220 712,72 zł). W ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Świętokrzyskiego w latach 2011-2012 realizowane jest inwestycja mająca na celu odbudowę zapory, upustu dennego oraz jazu piętrzącego wraz z kanałem odpływowym poniżej jazu zbiornika wodnego Rejów (1 654 257,63 zł). Z Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich pochodziły środki na rozbudowę lewego wału rzeki Wisły w km 8+170-11+610 Ostrów-Ciszycza, gm. Tarłów (6 749 684,98 zł), remont lewego wału rzeki Wisły, Ciszycza-Kamieniec, gm. Koprzywnica (wartość zadania 3 958 110,93 zł) i remont lewego wału rzeki Wisły w Chodkowie, gm. Łonów (3 262 459,42 zł) oraz remont lewego wału rzeki Wisły, Łęzek-Otoka gm. Łonów (4 835 107,98 zł). Natomiast z Funduszu Solidarności Unii Europejskiej pochodziły środki (3 981 755,91zł), które pozwoliły na dokończenie zadań związanych z usuwaniem skutków klęsk żywiołowych powstałych na skutek powodzi w województwie świętokrzyskim w 2010 roku (zabudowa lewego wału rzeki Wisły w miejscowości Łukowiec, przebudowa śluzy w prawym wale rzeki Opatówki w gm. Dwikozy oraz odbudowa zniszczonej przez powódź przepompowni wraz ze zbiornikiem wyrównawczym w Rybitwach w gm. Połaniec.

Inwestycja Łązek - Otoka gm. Łonów

ŚODR informuje, szkoli i pomaga

Wraz z przystąpieniem naszego kraju do struktur Unii Europejskiej polscy rolnicy stanęli nie tylko przed szansą efektywnego wykorzystania znaczących unijnych funduszy, ale przede wszystkim zderzyli się z koniecznością modernizacji swoich gospodarstw pod względem technologicznym, technicznym i ekonomiczno-organizacyjnym. W województwie świętokrzyskim w realizacji tych celów wspiera ich m.in. Świętokrzyski Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Modliszewicach. Powołano go w 1968 roku jako Rolniczy Rejonowy Zakład Doświadczalny, obecnie jest samorządową wojewódzką osobą prawną podległą Sejmikowi Województwa Świętokrzyskiego.

Działalność doradczą w rolnictwie Ośrodek realizuje poprzez organizowanie różnych form szkolenia dla mieszkańców wsi. Co ważne, ma nie tylko niezbędne, kilkudziesięcioletnie doświadczenie w tym zakresie, ale też odpowiednią bazę. W Modliszewicach znajduje się 23 hektarowe pole doświadczalne będące bazą szkolenia praktycznego z bogatą kolekcją odmian roślin uprawnych, doświadczeniami ścisłymi i pracami wdrożeniowymi. Oddział w Sandomierzu prowadzi m.in. laboratorium analiz chemicznych, służące przede wszystkim okolicznym sadownikom. ŚODR dysponuje 2 ośrodkami szkoleniowymi: w Modliszewicach (60 miejsc noclegowych) i w Sandomierzu (30 miejsc) świadczącymi usługi hotelarsko-gastronomiczne. Ośrodek zatrudnia 221 pracowników, z których 160 osób to pracownicy merytoryczni – specjaliści i doradcy. Najważniejszą imprezą masową organizowaną przez Ośrodek jest Dzień Otwartych Drzwi połączony z Świętokrzyską Wystawą Zwierząt Hodowlanych. Od lat DOD odbywa się w Modliszewicach w ostatnią niedzielę czerwca - Ośrodek odwiedza wtedy około 6-8 tysięcy osób.

Priorytety w działalności Ośrodka na przestrzeni kilkudziesięciu lat zmieniły się wielokrotnie, aktualnie skupione są wokół wspólnej polityki rolnej Unii Europejskiej i nastawione przede wszystkim na udzielanie pomocy rolnikom w wykorzystaniu funduszy strukturalnych ujętych w PROW 2007 – 2013 oraz w ramach płatności bezpośrednich. Informowanie rolników o możliwościach uzyskania wsparcia finansowego wciąż jest kluczowym zadaniem stojącym przed specjalistami ŚODR. - Właściwe wykorzystywanie środków unijnych ma znaczący, bezpośredni wpływ na podnoszenie konkurencyjności świętokrzyskiego rolnictwa. - mówi **Jarosław Mostowski**, dyrektor Świętokrzyskiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego w Modliszewicach - Z jednej strony ważne jest wspieranie w realizacji przedsięwzięć typowo rolniczych w tych gospodarstwach, które chcą się rozwijać i posiadają ku temu odpowiedni potencjał, z drugiej zaś strony musimy pamiętać o rolnikach,

którzy z samego gospodarstwa rolnego na pewno nie będą w stanie się utrzymać. Dlatego kluczowe jest doradztwo podjęcia właściwej drogi i wspieranie ich starań w inicjowaniu alternatywnych źródeł dochodów - choćby na bazie indywidualnego potencjału gospodarstwa, okolicy, czy też atrybutów miejsca w którym żyją - dodaje dyrektor ŚODR.

Poszukiwanie alternatywnych źródeł dochodu w naszym regionie skupia się - dzięki wyjątkowym walorom przyrodniczym i krajoznawczym - głównie na rozwijaniu agroturystyki i turystyki wiejskiej, a także ekologicznych metod produkcji rolnej, w ścisłym powiązaniu z ochroną środowiska naturalnego. Działania ŚODR pośrednio przyczyniły się do powstania w 2011 roku nowych tego rodzaju gospodarstw. Z prowadzonej przez ŚODR bazy wynika, że wg stanu na 31 grudnia 2011 roku w województwie świętokrzyskim funkcjonowało 476 gospodarstw, co daje około 4514 miejsc noclegowych, z tego 99 spełnia wymogi kategoryzacyjne Polskiej Federacji Turystyki Wiejskiej „Gospodarstwa Gościnne”. - Jeśli chodzi o liczbę gospodarstw ekologicznych to przez długi czas zajmowaliśmy pierwsze miejsce w Polsce. Teraz jesteśmy w połowie stawki, ale wiąże się to przede wszystkim z tym, że jesteśmy małym województwem, zaś ranking bierze pod uwagę wartości bezwzględne - mówi dyrektor Mostowski.

W porównaniu do roku 2010, w 5 powiatach Świętokrzyskiego w roku 2011 zmniejszyła się liczba gospodarstw ekologicznych, w pozostałych wzrosła, w tym w regionach produkcji warzyw i owoców (Pińczów, Busko, Ostrowiec, Staszów). Obecnie w województwie świętokrzyskim produkcję metodami ekologicznymi prowadzi 1343 gospodarstwa, z czego blisko 700 posiada certyfikat zgodności produkcji z zasadami rolnictwa ekologicznego. Najwięcej gospodarstw ekologicznych jest w powiatach: pińczowskim (184) oraz kieleckim i staszowskim (po 142).

Prowadzenie produkcji rolniczej metodami ekologicznymi wymaga dużej wiedzy, doświadczenia i nakładów pracy. Specjaliści ŚODR ds. ekologii i ochrony środowiska w roku 2011 udzielili 9064 porad indywidualnych i grupowych, zorganizowali i przeprowadzili 188 szkolenia dla 2204 rolników, rozprowadzili blisko 1250 sztuk różnego rodzaju opracowań i wydawnictw z zakresu zasad i technologii prowadzenia produkcji metodami ekologicznymi.

- W ostatnim czasie wiele uwagi zaczęliśmy poświęcać odnawialnym źródłom energii, podobna tendencja występuje zresztą w całej Polsce - informuje Jarosław Mostowski. - Produkcja energii ze źródeł odnawialnych jest ogromną szansą rozwoju gospodarstw rolnych. Ogłaszane programy wsparcia do rozwoju produkcji energii ze źródeł odnawialnych powodują wzrost zainteresowania rolników i przedsiębiorców działających

Siedziba ŚODR w Modliszewicach

na obszarach wiejskich. W tej chwili szczególny nacisk kładziony jest na gazownictwo, z tym że musimy sobie zdawać sprawę z faktu, że są to duże i skomplikowane proceduralnie inwestycje więc raczej powinny być organizowane i koordynowane przez gminy - dodaje.

W 2011 roku doradcy Świętokrzyskiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego w Modliszewicach zorganizowali 3 dwudniowe szkolenia, w których uczestniczyło 120 rolników w zakresie odnawialnych źródeł energii.

Województwo świętokrzyskie pod względem rolniczym jest niebywale zróżnicowane, a powierzchnia naszych gospodarstw rolnych, w porównaniu choćby do zachodniopomorskich, wielkopolskich, czy warmińsko-mazurskich, nie jest imponująca. Centralna część naszego regionu poszczycić się może jednak dużą ilością gospodarstw agrotury-

stycznych, na północy dobrze rozwinięła się produkcja mleka (z „flagowymi” mleczarniami we Włoszczowie i Końskich), zaś Sandomierszczyzna posiada wspaniałe królestwo sadów ze stosunkowo dużą powierzchnią upraw warzywnych.

Czy owo rozdrobnienie gospodarstw i ogromna niejednorodność cechująca świętokrzyskie rolnictwo musi być wyłączną wadą? Na pewno nie. Systematyczna modernizacja gospodarstw pod względem technologicznym i organizacyjnym, ekologicznym metody produkcji rolnej w ścisłym powiązaniu z ochroną środowiska naturalnego, działania zespołowe w różnych formach grup producen-tów oraz rozwijanie działalności agroturystycznej to niewątpliwie cele, ku którym powinni podążać mieszkańcy świętokrzyskich wsi.

Robert Siwiec

ŚODR Modliszewice

Ośrodek zawiera następujące działy merytoryczne:

- Dział Systemów Produkcji Rolnej, Standardów Jakościowych i Doświadczalnictwa z Sekcją Ekologii i Ochrony Środowiska.
- Dział Przedsiębiorczości, Wiejskiego Gospodarstwa Domowego i Agroturystyki.
- Dział Ekonomiki.
- Dział Zastosowań Teleinformatyki.
- Dział Metodyki Doradztwa Szkoleń i Wydawnictw z Sekcją Wydawnictw i Informacji.
- W Sandomierzu Ośrodek posiada Oddział „Centrum Ogrodnicze”.

Podstawowe zadania realizowane przez Ośrodek to:

- prowadzenie działalności doradczej w rolnictwie,
- upowszechnianie nowych technologii i nowoczesnych metod gospodarowania,
- organizowanie i prowadzenie różnych form szkolenia dla rolników i mieszkańców wsi,
- prowadzenie działalności informacyjnej (wydawnictwa) w aspekcie rozwoju obszarów wiejskich.

Zadania wykonywane są przez poszczególne komórki organizacyjne oraz 13 Powiatowych Zespołów Doradczych poprzez realizację poszczególnych form pracy, głównie: doradztwo indywidualne i grupowe, demonstracje, pokazy, szkolenia, wydawnictwa oraz inne jak: konkursy, olimpiady i wystawy. Szereg szczegółowych informacji zawierała strona internetowa Ośrodka www.sodr.pl.

ADRES:

Świętokrzyski Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Modliszewicach
Modliszewice, ul. Piotrkowska 30, 26-200 Końskie
tel. (41) 372 22 84 do 86, fax (41) 372 34 86
e-mail: modliszewice@sodr.pl; strona internetowa: www.sodr.pl

Stacja Doświadczalna Oceny Odmian w Słupi

SDOO w Słupi powołana została w 1955 roku przy istniejącym Państwowym Gospodarstwie Rolnym. Do 31 grudnia 2010 roku była gospodarstwem pomocniczym Centralnego Ośrodka Badania Odmian Roślin Uprawnych w Słupi Wielkiej, jedną z 51 stacji działających na terenie kraju i jedyną w województwie świętokrzyskim. 25 listopada 2010 roku została uchwalona przez Sejm ustawa o COBORU. Od 1 stycznia 2011 roku Centralny Ośrodek Badania Odmian Roślin Uprawnych w Słupi Wielkiej jest agencją wykonawczą, a na poziomie województw zostały powołane oddziały terenowe agencji - SDOO w Słupi jest taką jednostką.

Podstawowym statutowym zadaniem SDOO w Słupi jest prowadzenie działalności badawczo – doświadczalnej dla COBORU. Stacja w początkach swojej działalności gospodarowała na 90 ha ziemi. W latach 1970 – 1980 obszar ten został powiększony do 210 ha. Obecnie Stacja gospodaruje na 128 ha gruntów ornych, w tym corocznie doświadczenia zajmują od 10 do 15 ha. Na polach wyrównawczych prowadzona jest produkcja rolnicza w określonych płodozmianach, doświadczenia PDO oraz doświadczenia zlecone przez kontrahentów zewnętrznych. W stacji zatrudnionych jest 10 pracowników, w tym 3 specjalistów działu doświadczalnego, 4 pracowników działu gospodarczo – doświadczalnego i 3 osoby w dziale administracyjnym. Stacja jest jednostką samowystarczalną pod względem technicznym.

Dział badawczo – doświadczalny w SDOO Słupia prowadzi badania w zakresie **WGO** (wartości gospodarczej odmian) oraz

PDO – (porejestrowe doświadczalnictwo odmianowe), a także posiada posterunek meteorologiczny.

Wśród różnorodnych kryteriów oceny WGO do podstawowych zaliczane są: wysokość i stabilność plonowania, jakość plonu, odporność na podstawowe choroby i szkodniki, a także dporność na stresse abiotyczne. Odmiany roślin rolniczych podlegają urzędowym badaniom WGO. Badania te obok badań OWT są warunkiem wpisania odmiany do Krajowego Rejestru Odmian. SDOO Słupia każdego roku prowadzi doświadczenia WGO z następującymi gatunkami roślin rolniczych: zboża ozime, zboża jare, rzepak ozimy, rzepak jary, groch siewny, burak cukrowy, kukurydza, ziemniak, trawy pastewne, motylkowate wieloletnie.

Doświadczenia urzędowe WGO oraz PDO zlecane przez COBORU realizowane w Stacji finansowane są ze środków budżetowych, pozostała działalność finansowana jest z przychodów własnych. Podstawą gospodarki finansowej jest roczny plan, zatwierdzany przez COBORU. W każdym roku przeprowadzane jest ok. 40-50 doświadczeń.

W 1998 roku Centralny Ośrodek Badania Odmian Roślin Uprawnych rozpoczął tworzenie systemu badań, zwanego **Porejestrowym Doświadczalnictwem Odmianowym (PDO)**, dostosowującego polskie doświadczalnictwo odmianowe roślin rolniczych do gospodarki rynkowej oraz standardów Unii Europejskiej. Porejestrowe Doświadczalnictwo Odmianowe (PDO) jest ogólnokrajowym systemem badania wartości gospodarczej odmian ważnych gospodarczo gatunków roślin uprawnych.

Aktualnie doświadczenia PDO w naszym województwie prze-

SDOO Słupia każdego roku prowadzi doświadczenia WGO z wieloma gatunkami roślin rolniczych

Na polach wyrównawczych prowadzona jest produkcja rolnicza w określonych płodozmianach, doświadczenia PDO oraz doświadczenia zlecone przez kontrahentów zewnętrznych

prowadzane są w Stacji Doświadczalnej Oceny Odmian w Słupi, Zespole Szkół Centrum Kształcenia Rolniczego w Chrobrzu, Zespole Szkół Ponadgimnazjalnych we Włoszczowie, Świętokrzyskim Ośrodku Doradztwa Rolniczego w Modliszewicach oraz w gospodarstwach indywidualnych w Bełnie i Pożogach.

Stacja oprócz przeprowadzania doświadczeń prowadzi także szeroko rozumianą działalność upowszechnieniową. W każdym roku publikuje w formie opracowań wyniki doświadczeń porejestrowych, organizuje szkolenia i pokazy w zakresie odmianoznawstwa, stosowania środków ochrony roślin, nawozów sta-

łych i doliśnych we współpracy z przedstawicielami firm chemicznych i nawozowych. W każdym roku organizuje wystawy dożynkowe na szczeblu wojewódzkim, powiatowym i gminnym. W siedzibie Stacji funkcjonuje stała ekspozycja odmian, zaś corocznie w czerwcu lub lipcu organizowane są Dni Otwarte podczas których prezentowana jest rolnikom działalność doświadczalna Stacji; naocznie mogą zobaczyć nowości odmianowe w poszczególnych gatunkach, różnice między odmianami, a także zapoznać się z agrotechniką prowadzenia doświadczeń oraz maszynami służącymi do obsługi technicznej doświadczeń.

Obecnie Stacja gospodaruje na 128 ha gruntów ornych, w tym corocznie doświadczenia zajmują od 10 do 15 ha

„Plon niesiemy plon...”

Dożynki to Słowiańskie święto Plonów, poświęcone zbiorom rolnym. W wielu częściach kraju nosiły one różne nazwy, np. zwano je wieńcem, wieńcowem, okrężnem, wyrzynkami czy też obrzynkami. Często łączono je z obchodami święta Matki Boskiej Zielnej 15 sierpnia. Uroczystości dożynkowe, tak w przeszłości jak i obecnie, są okazją do złożenia dziękczynienia za uzyskanie zbiorów. To także oddanie hołdu mozolnej, wykonywanej w pocie czoła pracy rolnika. Zawsze towarzyszy im chleb i wieniec oraz nastroj radości po ciężkiej pracy.

Dożynki obchodzono w Polsce prawdopodobnie już w XVI wieku, a więc od czasów, kiedy na ziemiach polskich rozwinęła się gospodarka folwarczno-dworska. Urządzali je dla żniwiarzy właściciele majątków ziemskich. Świętowanie poprzedzała jednak ciężka, mozolna praca w czasie żniw. Z tym najważniejszym wydarzeniem w rocznym cyklu pracy rolnika związanych było wiele obrzędów. Ich opisy możemy znaleźć na kartach wielu ksiąg, w których poeci, pisarze i etnografowie barwnie je opisali. Część z nich do dziś widoczna jest w niektórych wioskach.

„Pełne wozy, Gospodarze, ziemia dała plony w darze”

W tradycji ludowej żniwa najlepiej było rozpoczynać w sobotę, uważaną za szczęśliwy dzień, bo poświęcony Matce Bożej. Pierwsze ścięte na polu kłosy z namaszczeniem układano na polu w znak krzyża. Natomiast pierwszy zżęty snop odnoszony był do domu i stawiany pod domowym krzyżem lub obrazem, aby chronił zabudowania gospodarskie przed uderzeniami pioruna. Uroczystości obchodzono moment ścięcia ostatnich kłosów. Ostatnim polu żniwiarze zostawiali ostatnią

kępkę niezżętego zboża zwaną w różnych regionach przepiórką, perepełką, brodą, kozą lub pępkiem. Przypisywano im niezwykłą, magiczną moc. Ścinał je z namaszczeniem sam gospodarz lub najlepszy kośnik. Wręczana była najlepszym żniwiarzom do upieczenia wieńca.

„Najpiękniejsze kłosy do wieńca wybrane, zacnym Gospodarzom będą dziś oddane”

Najważniejszym atrybutem obchodów dożynkowych był wieniec żniwny zwany plonem, symbol płodów ziemi. Na Kielecczyźnie wito go ze zbóż żyta, pszenicy i jęczmienia. Wieniec splatano najczęściej z żyta i pszenicy. Dekorowano go owocami jarzębiny, gałązkami leszczynowymi, kwiatami, mirtem, bukszpanem, sitowiem i wstążkami. Wieniec wkładali na głowę idące na czele dożynkowego orszaku przodownicy. Bardzo często na wierzchołku wieńca przywiązywano żywe ptaki, najczęściej koguty. W dożynkowym orszaku szli także ubrani odświętnie żniwiarze. Poza wieńcem uczestnicy dożynek nieśli dary z płodów ziemi oraz chleb upieczony z maki pochodzącej z danych zbiorów. Sztuka wykonywania wieńców dożynkowych nie tylko przetrwała do naszych czasów, ale także rozwija się. Również i dzisiaj podczas dożynek parafialnych, w gminach czy powiatach podziwiać można misternie wykonane wieńce, nawiązujące do tradycji dawnych wieńców dożynkowych.

„Otwierajcie wrota, niosą nam tu wieniec ze szczerego złota!”

Korowód dożynkowy najpierw udawał się do kościoła, aby poświęcić wieniec, a stamtąd do gospodarza dożynek. Towarzyszyła im pieśń, którą także współcześnie można usłyszeć na dożynkowych uroczystościach:

Wieniec dożynkowy z powiatu kieleckiego przygotowany przez Koło Gospodyń Wiejskich „Macierzanka” z gminy Miedziana Góra zwyciężył podczas ubiegłorocznych XI Świętokrzyskich Dożynek Wojewodzkich, zajął także drugie miejsce podczas Dożynek Prezydenckich w Spale

*„Plon, niesiemy plon
w gospodarza dom!
Aby dobrze plonowało,
Po sto korcy z kopy dało!
Otwieraj, panie, szeroko wrota
niesiem ci wieniec ze szczerego złota.
Zaścielaj, panie, stoły i ławy,
Idzie do ciebie gość niebывały.
Plon niesiemy plon...”*

Na orszak dożynkowy czekał raz z całą rodziną dziedzic. Przyjmował wieniec, z szacunkiem całował chleb oraz wznosił toast za pomyślność i dostatek wszystkich zebranych. Zapraszał do stołu na poczęstunek, a potem na zabawę z tańcami, która trwała do rana. Do pierwszego tańca prosił pro-

Do dziś zachował się zwyczaj obtańcowywania dożynkowych wieńców

Barwny dożynkowy korowód

downicę, a najlepszy żniwiarz – żonę dziedzica. Wieniec przechowywany był w sieni lub stodole do następnego roku, do nowego siewu. Wykruszone ziarna z jego kłosów sypano do ziarna przeznaczonego pod przyszłe zasiewy. Nie można go było wyrzucać, gdyż mogło to spowodować nieurodzaj.

Dziś dożynki są świętem dobre wypełnionego obowiązku.

Przybrały one nieco inny charakter. Dziedzica zastąpił przedstawiciel lokalnej administracji

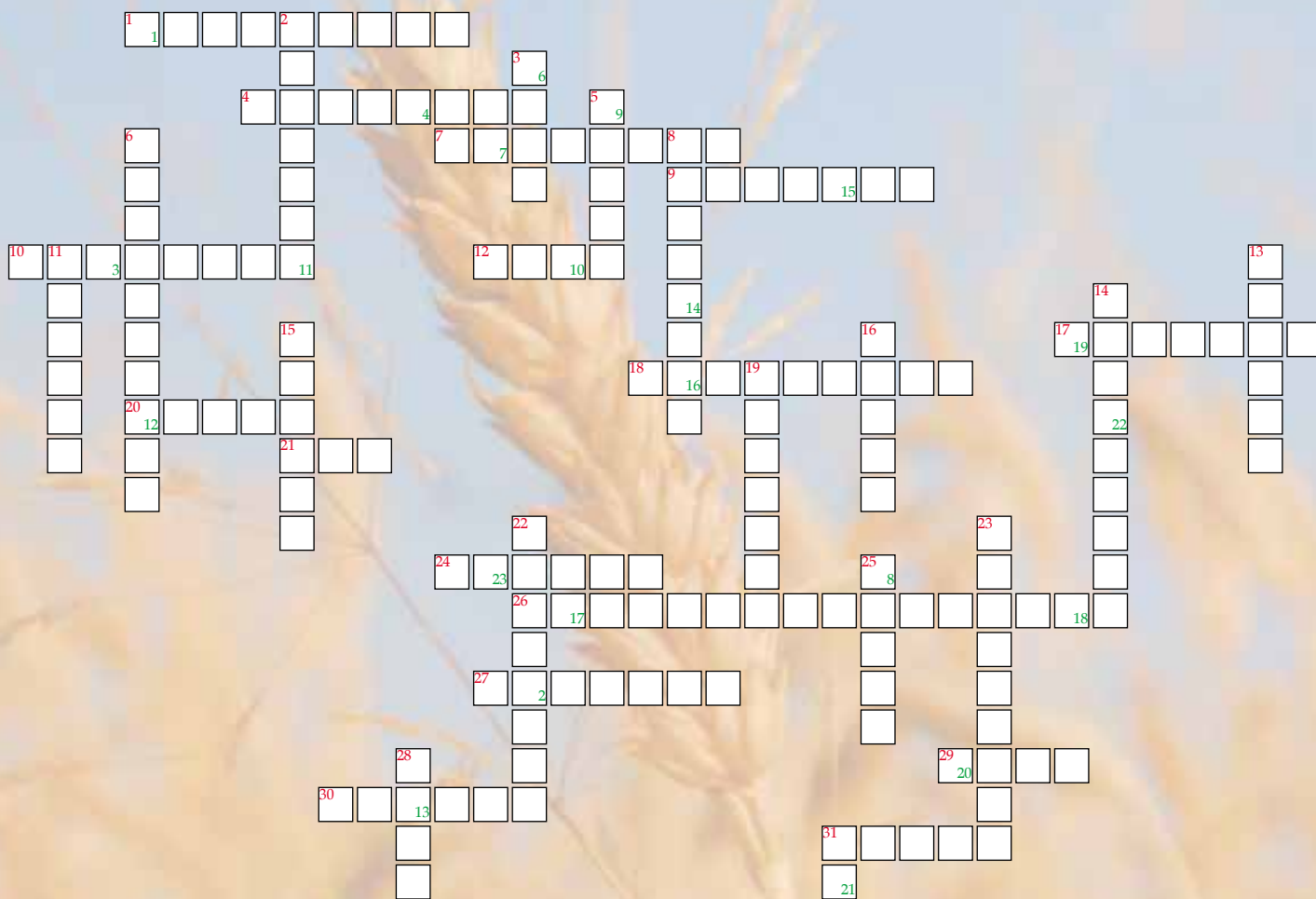
samorządowej, odbywają się wystawy osiągnięć rolników, a zamiast zabaw i tańców do białego rana organizowane są festyny. Zmieniły się też kształty wieńców, które dziś przybierają kształt serca, obrazów religijnych czy herbów miast. Zachowano jednak pewne elementy tradycyjne, takie jak uroczysty korowód z wieńcem i chlebem, zwyczaj ośpiewywania i obtańczenia wieńców oraz pieśni i przyśpiewki dożynkowe.

oprac. M.N.

Podczas dożynek odbywa się konkurs na najpiękniejszy wieniec

KRZYŻÓWKA DOŻYNKOWA

Poziomo:

1. wieś w powiecie koneckim
4. mięso otrzymywane z bydła
7. główny składnik musztardy francuskiej
9. inaczej: chów
10. ozima lub jara
12. zwierzę dające odżywcze mleko
17. pomieszczenie dla koni
18. popularny grzyb hodowlany
20. pierwotne narzędzie służące do orki
21. rosną w nim drzewa owocowe
24. niebieski kwiat polny
26. Agencja ... i Modernizacji Rolnictwa
27. nawóz wytwarzany z odpadów roślinnych
29. do koszenia
30. on lepszy w garści, niż gołąb na dachu
31. efekt pracy na roli

Pionowo:

2. budynek w gospodarstwie
3. zboża ozime i ...
5. pomieszczenie do przechowywania drewna
6. ptak z rodziny kurowatych
8. budynek przeznaczony do hodowli trzody
11. u zwierząt, osobnik płci żeńskiej
13. koń o brązowej maści
14. warzywo bogate w karoten
15. kura znosząca jaja
16. słynny polski zakład produkujący ciągniki rolnicze
19. pojazd ciągnący maszyny rolnicze
22. ziemniak
23. koszenie trawy
25. narzędzie uprawne do spulchniania
28. zarządza gminą
31. oczyszczanie ziemi z chwastów

Litery z pół ponumerowanych w prawych dolnych rogach ułożone od 1 do 23 utworzą hasło. Na prawidłowe odpowiedzi czekamy do 10 października br.

Krzyżówkę przygotowała
Agata Majcher

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23

XII ŚWIĘTOKRZYSKIE DOŻYNKI WOJEWÓDZKIE

9 WRZEŚNIA 2012
PIŃCZÓW

PROGRAM:

- 11.00 Przemarsz delegacji dożynkowych
ulicami miasta do Kościoła
p.w. św. Jana Apostoła i Ewangelisty
w Pińczowie
- 11.30 Uroczysta Msza Święta dożynkowa
- 12.45 Procesja i poświęcenie powiatowych
wieńców dożynkowych
- 13.00 Przemarsz korowodu dożynkowego
ulicami Pińczowa
- 13.15 Obrzęd dożynkowy - Stadion OSiR Pińczów
- 15.30 „Świętokrzyski jarmark artystyczny”
ludowo-folkowe widowisko regionalne
- 18.15 Specjalny pokaz w wykonaniu
Kieleckiego Ochotniczego Szwadronu
Kawalerii im. 13 Pułku Ułanów Wileńskich
- 19.00 Występ gwiazdy wieczoru
- 20.00 Zabawa dożynkowa „W poniedziałnych rytmach”

**DODATKOWE ATRAKCJE: WYSTAWY PŁODÓW ROLNYCH,
MASZYN I URZĄDZEŃ DO PRODUKCJI ROLNEJ**

